

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA KŘEŠŤANSKÉ VÝCHOVY**

Studijní obor: Sociální pedagogika- kombinované studium

ROMOVÉ A JEJICH VZDĚLÁVÁNÍ, PRÁCE ASISTENTA PEDAGOGA NA ZŠ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

IVETA PADĚROVÁ

Vedoucí práce: PhDr.Mgr.Petra Potměšilová, Ph.D.

Olomouc 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Romové a jejich vzdělávání, práce asistenta pedagoga na ZŠ vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Poděkování

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce PhDr.Mgr.PetřePotměšilové,Ph.D. za pomoc, konzultace a cenné rady, které mi poskytla v průběhu vypracování této bakalářské práce.Dále děkuji Mgr. MartiněGazdíkové DiS.za poskytnutí materiálů a literatury, také chci poděkovat svým kolegům za jejich čas při vyplňování dotazníku.

Obsah

ÚVOD	5
1. ROMOVÉ	6
1.1 Stručné dějiny Romů.....	6
1.2 Dom, Rom, Cikán	7
1.3 Vznik označení termínu Cikán	8
1.4 Romové v Evropě	9
2. ROMOVÉ U NÁS	11
2.1 Období první republiky	11
2.2 Období druhé světové války	12
2.3 Asimilace a integrace Romů v letech 1945 – 1989.....	14
2.4 Období po roce 1989	18
3. ROMOVÉ- POSTOJE K ŽIVOTU A JEJICH HODNOTY.....	21
3.1 Romská rodina	21
3.2 Romský jazyk	22
3.3 Postavení dětí v romské rodině a jejich výchova	23
4. VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ V ČR	25
4.1 Předškolní výchova	25
4.2 Nulté ročníky – přípravné třídy	25
4.3 Hlavní problémy romského žáka.....	27
4.4 Vztah školy a rodiny romského žáka	28
5. ASISTENT PEDAGOGA.....	29
5.1 Náplň práce asistenta pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním.....	29
5.2 Platové zařazení a vzdělání asistenta pedagoga	30
5.3 Předpoklady pro práci asistenta pedagoga.....	31
5.4 Výhody a nevýhody práce asistenta pedagoga	31

6. VÝZKUMNÁ ČÁST	32
6.1 Zaměření výzkumné části	32
6.2 Cíl dotazníku	32
6.3 Výzkumná metoda	32
6.4 Vyhodnocení zpracovaných dotazníků	42
ZÁVĚR.....	45
LITERATURA A ZDROJE	46
PŘÍLOHY	48

ÚVOD

Téma bakalářské práce – Romové a jejich vzdělávání, práce asistenta pedagoga na ZŠ je zvolené na základě mé několikaleté práce a praxe s dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí. Jedná se o pedagogickou praxi na základní škole v pohraničí, kde je velmi vysoký počet sociálně slabých rodin. Nemale množství rodin patří k romské a rumunské minoritě. Romové mají velký problém se svojí integrací do majoritní (většinové) společnosti, proto je velmi důležitá podpora dětí z těchto rodin od samého začátku již předškolní docházky. Cílem pedagogů je děti (žáky) integrovat do třídních kolektivů, mnohdy tito žáci potřebují odbornou pomoc psychologů či speciálních pedagogů.

Téma vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí je aktuální a hlavně velmi problematické. Důležitá je propojenost zástupců školy, neziskových organizací, které v regionu působí, a rodiny. I když se vyvíjí velká a usilovná snaha pomoci, tak proces je velmi zdoluhavý a situace se mění jen pozvolna. Práce a především komunikace s romskou rodinou není jednoduchá, musíte si získat jejich naprostou důvěru a hledat různé možnosti další spolupráce.

Důležitou pomoc na základní škole vykonává asistent pedagoga, který je v podstatě spojkou mezi pedagogem, žákem a rodinou, kdy pedagog dostává okamžitou, zpětnou vazbu při řešení jakéhokoliv problému. Velkým přínosem asistenta pedagoga je podpora žáka, učitele i podpora školy.

Hlavními cíly mé bakalářské práce je zjistit, jak spolupracují rodiče romských žáků s pedagogy, zda rodiče dohlíží na domácí přípravu svých dětí a jsou-li ochotni podpořit své děti při akcích pořádaných školou.

Dalším významným cílem je zjistit, jak důležitá je funkce asistenta pedagoga pro pedagogický sbor, romské děti a jejich rodiče, a to jak ve školních záležitostech, tak v komunikaci a spolupráci s romskými rodinami mimo školní prostředí.

V této bakalářské práci jsem chtěla alespoň částečně přiblížit historii Romů, jak funguje romská rodina, co znamená pro dnešní Romy jejich jazyk a v neposlední řadě postavení a výchova dětí v romských rodinách. Vše je důležité pro lepší přiblížení a pochopení cílů bakalářské práce.

1.ROMOVÉ

1.1 Stručné dějiny Romů

Předkové dnešních Romů žili na indickém subkontinentu, kde provozovali svá kočovná řemesla – kovářství, kotlářství, řetězářství, korytářství, košíkářství, řeznictví, zvěrolékařství a hudbu. Z Indie odešli v 10. století, na evropském kontinentu jsou přítomni od 13. století.¹

Romové svoji historii nezapisovali, památek se zachovalo jen minimum. Zprávy o Romech v kronikách, letopisech a archivech ostatních národů jsou zlomkovité a kusé. V historii Romů nenajdeme slavné panovníky, bitvy, data, stavby, zakládání států nebo univerzit. Po odchodu z Indie, putovali přes Persii, Turecko na Balkán a dál do střední Evropy, druhá vlna severem Afriky přes Gibraltar do Španělska a odtud také do střední Evropy. Mnohéz toho co nemůžeme na Romech pochopit, by nám bylo jasné po několika dnech strávených v zemi jejich původu. V rodině se nesmělo měnit řemeslo, syn pokračoval v řemeslu svého otce, byl zde tzv. kastovní systém. Tato tradice se v romských rodinách udržela donedávna. Rodiny kočujících řemeslníků se většinou sdružovaly a putovaly společně. Dnes přelidněná Indie byla v době odchodu Romů převážně pustá, kočovníci měnili své výrobky za rýži, čočku, tkaniny a jiné potraviny a nikoho tím nepohoršovali. V Evropě, do které Romové přišli, byla situace zcela odlišná. Každý kus země měl svého majitele, který si zosobňoval právo na všechno, co na této zemi rostlo a žilo. Vznikaly konflikty, které byly jednou z příčin následného pronásledování.²

Na indický původ Romů poukázal jako první v roce 1763 I.Vályi, který pocházel z tehdejších Uher.Vályi byl studentem teologie, který působil na univerzitě v holandském Leidenu. Srovnával dialekt, jímž mluvili indiští studenti z Malabáru, který je součástí indického státu Kerela a romštiny, kterou znal z Uher, tím došel k závěru, že pravlastí Romů je pravděpodobně Indie. Vályi sepsal více než tisíc malabárských slov, které předložil Romům, kteří význam slov bez problému popsali. Uvádí se, že romština má s ostatními indickými jazyky více než 60 % společných etymonů, to je slovních základů hodnocených

---

¹ srov. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 2001, s. 119.

² srov. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. 1998, s. 69-70.

z hlediska jazykového původu. Z odborníků, lingvistů a historiků tedy nikdo dnes nepochybuje, že Romové pocházejí z Indie.³

1.2 Dom, Rom, Cikán

Předkové Romů na půdě Indie patrně příslušeli k řadě nejrůznějších domských kast. Každá z nich měla své specifické jméno, které bylo pro její členy bližší než obecnější označení Dom. Tímto jménem byly skupiny souhrnně označovány okolním obyvatelstvem a částečně mělo i hanlivý příděch. Po opuštění indického kulturního prostoru a po příchodu do zemí s antropologicky odlišným obyvatelstvem vzbudila výrazná specifika domských skupin povědomí o společném původu. V té době se název Dom mohl stát pojmenováním celého stupně tvořícího se etnika. V evropských podmínkách došlo ke změně skupinového názvu Dom na etnonym Rom. Lingvistika tuto změnu hlásky vysvětluje tím, že indické cerebrální hlásky d, t a dh se vlivem evropských jazyků mění v dialektech evropských Romů většinou v r (Romové), v Arménii v l (Lomové), v arabském jazykovém prostředí na d (např. syrští Domové). Bádání historické, antropologické i filozofické se shoduje v přesvědčení, že Romové patřili k původnímu drávidskému etniku Indie, ale romští historici se od domského původu distancují. Důkazem pro potvrzení označení Cikánů – Aigyptíssas, kteří se věnují věštění, je starověská verze téhož kánonu, v níž je toto slovo přeloženo jako ciganki. Existují další zmínky o cikánech, kteří byli nazýváni Egyptány nebo jinak se objevují v lidové poezii kolem 14. století. Byli spojováni a ztotožňováni s medvědáři a síťáři a jejich jména se začala používat jako urážky.⁴

Nejrozšířenější pojmenování Romů vzniklo z doby kolem roku 1068, kdy se v Konstantinopoli objevili lidé označováni jako Atsinganoi. Odtud vzniklo nejrozšířenější pojmenování Romů, které proniklo jak do středověké latiny (Acinganus, Cinganus, Cingerus), tak do jazyků jednotlivých národů.⁵

---

³ srov. AMANTIDIS, Theodor a kol. *Metodická pomůcka pro školy k problematice interkulturních rozdílů*. 2007, s. 20-21.

⁴ srov. AMANTIDIS, Theodor a kol. *Metodická pomůcka pro školy k problematice interkulturních rozdílů*. 2007, s. 24-26.

⁵ srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 2002, s. 13.

1.3 Vznikoznačení termínu Cikán

V každé zemi, kde žijí, byli a jsou nazýváni majoritní společností pojmenováním, které vychází ze dvou základů. První skupina je ta, která vychází z Athinganoi, do níž patří u nás obecně užívaný název Cikán – Cikáni, na Slovensku Cigáni, v Polsku Cyganie, v Rusku a na Ukrajině Cygany, v zemích bývalé Jugoslávie Cigáni, v Německu a v Rakousku Zigeuner, turecky Tchingi, italsky Zingani nebo Zingari. Druhá skupina těchto názvů má základ ve skutečnosti, že část někdejších Romů procházela Egyptem a byla nazývána lidem egyptským, faraonským a díky tomu vznikl starošpanělský Egypcianos, ve Španělsku Gitanos, v Anglii a zemích Velké Británie Gypsies, ve Francii Egyptiens, Tsiganes, dříve i Bohémies. Termín Rom znamená muž nebo manžel, ale nahrazuje i dřívější název Cikán. Názvem Rom se, ale nenazývají všichni Romové. V Německu, Rakousku a severní Itálii, částečně i u nás žijí Sinti. Sintové jsou skupina tzv. německých Cikánů, která uznává jen název Sinti.⁶ Slovo Cikán je jen jedním z mnoha apelativ. Situace se vyhroutil především ve dvacátém století, po určitou dobu mělo slovo Cikán výrazně rasovou konotaci. Základní definice, kterou můžeme i dnes nalézt v Oxford English Dictionary, zní –

„Cikán .... příslušník kočující rasy hindského původu (sami si říkají Romové), která se v Anglii poprvé objevila přibližně na počátku 16. století, kdy se věřilo, že tato rasa přišla z Egypta. Mají tmavou osmahlou pleť a černé vlasy. Živí se košíkářstvím, koňským handlířstvím, bádáním budoucnosti atd. Jejich nomádský způsob života většinou vzbuzoval podezření. Jejich jazyk (zvaný romština) je značně zkomolený hindský dialekt s velkým množstvím výrazů přejatých z různých evropských jazyků.“⁷

V jiné dostupné literatuře se můžeme dočíst, že slovo Cikán používali Řekové již v 10. století. Samotní Romové ho ve svém jazyce příliš nepoužívají, jen při hovoru v českém nebo slovenském jazyce. Přibližně v posledních 20 letech prosazují příslušníci romské inteligence a středních vrstev hlavně v českých zemích termín Rom.⁸

Na prvním světovém romském kongresu v roce 1971, který se konal v Londýně, byla založena Mezinárodní unie Romů (InternacionalnoromañiUnia) a tato nevládní organizace

⁶ srov. AMANTIDIS, Theodor a kol. *Metodická pomůcka pro školy k problematice interkulturních rozdílů*. 2007, s. 26.

⁷ srov. FRASER, Angus. *Cikáni*. 2002, s. 5-6.

⁸ srov. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. 1998, s. 75.

rozhodla o jednotném pojmenování příslušníků všech romských etnických skupin jménem Rom.⁹

Je celkem zajímavé, že Romové, kteří žijí u nás na Jesenicku, téměř nepoužívají označení Rom, ale ve většině případů mezi sebou o sobě hovoří jako o Cikánech. I romské děti ve škole používají při běžné mluvě označení Cikán.

1.4 Romové v Evropě

Často se hovoří o romské nehistoričnosti. Svě kulturní dědictví si předávali z generace na generaci jen ústním podáním.¹⁰ Odchod předků Romů z Indie neprobíhal najednou, ale v průběhu několika staletí ve více migračních vlnách.¹¹

Na území západní a střední Evropy se Romové objevili pravděpodobně ve 13.-14. století a zcela nepochybně v 15. století. Podle pověstí přivedl první Romy uherský král Ondřej II. v roce 1219 ze své výpravy do Jeruzaléma. V roce 1322 je zaznamenán pobyt Romů v okolí Spišské Nové Vsi na Slovensku. První zmínkou o Romech v českých zemích byla považována zmínka v Dalimilově kronice z roku 1314, mluví se zde o tzv. Kartasích, ale jestli jde právě o Romy, není vůbec jisté. Další zmínkou o Romech v českých zemích může být zápis z roku 1399 v Popravčí knize pánů z Rožmberka, kde je uvedeno, že spoluvínikem je mimo jiné Cikán, černý, pacholek Ondřejov. Ale i tento zápis je zpochybnitelný v tom smyslu, že se může jednat pouze o přezdívku. Na území Slovenska je první zmínka z roku 1322, kde rychtář Ján Kunch ze Spišské Nové Vsi uvedl, že se v okolních lesích, které patří rodině Marisássových, potulují Cikáni. Za jistý lze pokládat až rok 1417, kdy přes naše území prošla romská skupina, jejíž cesta byla poměrně podrobně zmapována i v ostatních zemích, kterými procházela. V čele této skupiny stál král Sindel, vévoda Panuel, Michal a Ondřej.¹²

Od poloviny 16. století se postoj vůči Romům mění i na našich územích. Katolická církev začala již dříve poukazovat na to, že se chování Cikánů moc neshoduje s chováním, jež

⁹ srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 2002, s. 15.

¹⁰ srov. DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1994, s. 16.

¹¹ srov. DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom - Cesty Romů: 1945-1990: Změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 1995, s. 14.

¹² srov. FRASER, Angus. *Cikáni*. 2002, s. 268.

se očekává od poutníků, činících pokání a křesťanstvím vůbec. Nastalo období nedůvěry, které přerostlo v otevřenou represi, ke které dala církev své oficiální požehnání již v roce 1427, kdy Cikány pařížský arcibiskup exkomunikoval z církve. Protiromské nálady se začaly vyostřovat poté, kdy ze založení požáru v Praze v roce 1541 byli podezříváni právě Romové. Ferdinand I. vydal v roce 1545 mandát, kde přikazoval, aby Romové byli vypovězeni ze země. Leopold I. v roce 1688 ze svého území Romy vypověděl a v roce 1697 je prohlásil za psance. Romové mohli být zastřeleni, pokud byli zadrženi, tak je čekal trest smrti. Jejich ženy byly nejdříve trestány uříznutím ucha a později se trest smrti vztáhl i na ně. Josef I. v represivní politice pokračoval a v roce 1706 nařídil, aby byly podél hranic rozmístěny výstražné tabule s varovnými nápisy a s vyobrazením Romů. Ti, kteří neuposlechnou tohoto příkazu a hranici přestoupí, muži budou oběšeni, ženy a děti mrskány. Císař Karel IV. nařídil nejen tvrdé stíhání a trestání Romů, trest neminul ani ty, kteří by jim pomoc poskytli. Až za vlády Marie Terezie se některá panství pokusila o větší vstřícnost vůči Romům, vznikla tolerance určitých romských rodin výměnou za mnohá omezení, těmto rodinám se tzv. říkalo regulovaní cikáni a ti dostávali povolení k pobytu, ale tento pobyt nadále zůstal pod přísnou kontrolou. Označení Cikán bylo nahrazeno jazykovou inovací novosedlák (Neubauer) nebo novomaďar (Új-magyar). V Uhrách pak základy usedlého kontinuálního způsobu života provázely snahy o potlačení romštiny, zákazy tradičního odívání a snahy o převýchovu romských dětí mezi sedmým a dvanáctým rokem věku v neromských rodinách. Zakázána byla některá tradiční povolání, zákaz platil pro handlování s koňmi, nutností bylo plnit si náboženské povinnosti. V tomto přístupu pokračoval i syn Marie Terezie, císař Josef II. v nařízení z roku 1782 kladl důraz na školní docházku dětí, vyučení romské mládeže, povinnou návštěvu bohoslužeb a zlepšení hygienických podmínek. V roce 1784 vydal další rozhodnutí, první státem řízené rozmístění romských rodin, do osmnácti moravských a dvou slezských obcí. Po rakousko-uherském vyrovnání přistoupil vídeňský ministr vnitra k novému, velmi přísnému nařízení, které bylo zaměřeno především na navracení Romů, kteří by nelegálně překročili hranici a na postihy potulných Romů, vše bylo specifikované ve výnosu vídeňského ministerstva vnitra ze 14. září 1888. K podobnému opatření přistoupily Uhry v roce 1916.¹³

---

¹³ srov. FRASER, Angus. *Cikáni*. 2002, s. 269-271.

2. ROMOVÉ U NÁS

2.1 Období první republiky

I když byli Romové, resp. Cikáni za první republiky oficiálně uznáni za svébytnou národnostní menšinu, tak Československo vůči Romům nadále uplatňovalo zákon o potulce z roku 1885. Snaha o asimilaci (asimilace – jde o proces, během něhož jedna skupina přijímá normy, hodnoty a zvyklosti jiné skupiny)¹⁴ se projevila v roce 1927 přijetím zákona č.117 o potulných Cikánech, kdy k němu za necelý rok přibyla i prováděcí nařízení, kdy tedy praktická stránka řešení romské otázky nabyla konkrétní podobu. Zásadní význam se připisoval řádně vedené evidenci Romů, resp. soupisům všech kočovníků, mezi něž se počítali i Romové polousedlí, což znamená, ti, kteří se přes zimu zdržovali na stálém místě, ale během sezony cestovali za prací. Téměř čtyřiceti tisícům Romů starších čtrnácti let byla vystavena cikánská legitimace, kterou museli nosit neustále při sobě, kdy na požádání státních úřadů se jí museli prokazovat. Kočovní Romové navíc museli žádat o kočovnické listy, které úřady vystavovaly za velmi přísných podmínek a které kočovníky a jejich životní styl značně omezovaly.¹⁵

V letech 1909-1910 poskytovalo dospělým Romům hmotné zajištění 156 tradičních profesí, z toho 80 kovářství, 30 hudba, 17 komedianství a 16 obchod s koňmi, 636 příležitostných prací a služeb, z toho 537 nádenictví a 117 forem příživnictví, v letech 1925-1927 172 tradičních profesí, z toho 63 kovářství, 14 hudba, 11 komedianství, 34 obchod s koňmi, 17 obchod s nádobím, 753 příležitostných prací a služeb, z toho 676 nádenictví a 196 ostatní zdroje, z toho 79 parazitismus.¹⁶

Na konci 30.let se zvýšil pohyb Romů do Československa, způsobeny útekem rodin z Německé říše a z okupovaných rakouských žup, ze Sudet, českého a moravského pohraničí a ze Slovenské republiky do Protektorátu Čechy a Morava. Protektorátní Ministerstvo vnitra

---

¹⁴ srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2003, s. 29-30.

¹⁵ srov. FRASER, Angus. *Cikáni*. 2002, s. 270-273.

¹⁶ srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 1999, s. 42.

nařídilo 30.11.1939, aby se Romové nejpozději do dvou měsíců usadili a zanechali kočovného způsobu života.¹⁷

Kdo z Romů neuposlechl nařízení Protektorátního Ministerstva vnitra a nepodřídil se mu, byl umisťován do kárných pracovních táborů, které byly zřízeny v souladu s nařízeními vlády z března a dubna téhož roku.¹⁸

Některé obce se pokusily zabránit usazení Romů a Sintů ve svém katastru tím, že zpochybňovaly jejich domovské právo v daném městě. Četnictvo mělo povinnost okamžitě hlásit námitky příslušnému okresnímu úřadu. Kromě toho dostalo četnictvo za úkol podávat ústřednímu pátracímu oddělení přesné zprávy o místě, druhu a datu usídlení i se jmény. Těm, kteří toto rozhodnutí nerespektovali, bylo vyhrožováno kárnými pracovními tábory. Kárné pracovní tábory schválil Beranův kabinet 2. března roku 1939, dva týdny před vstupem wehrmachtu a ustanovením Protektorátu Čechy a Morava. Pod tímto vládním nařízením se nacházejí jména prezidenta Emila Háchy, předsedy vlády Rudolfa Berana a celého kabinetu. Tato subjektivní a mimosoudní rozhodovací pravomoc dala plnou ruku těm místním orgánům, které se chtěly zbavit nevíтанých osob a rodin.¹⁹

2.2 Období druhé světové války

Do druhé světové války se vyskytovaly na území Československa skupiny maďarských, ukrajinských, ruských, rumunských, moldavských, polských, českých, moravských, německých (pod názvem Sintí), olašských i několik rodin francouzských Romů. Během času se některé z rodin navracely do zemí, odkud na naše území přicházely. V průběhu druhé světové války byli ve všech evropských zemích Romové systematicky vyvražďováni. V některých zemích byly počty zavražděných Romů téměř sto procentní. Na Slovensku vzhledem k politické situaci vyvražďování Romy tolik nepostihlo. K jejich částečné likvidaci

---

¹⁷ srov. AMANTIDIS, Theodor a kol. *Metodická pomůcka pro školy k problematice interkulturních rozdílů*. 2007, s. 29.

¹⁸ srov. FRASER, Angus. *Cikáni*. 2002, s. 274.

¹⁹ srov. PAPE, Markus. *A nikdo vám nebude věřit: dokument o koncentračním táboře Lety u Písku*. 1997, s. 29.

docházelo až během příprav a v průběhu Slovenského národního povstání. V českých zemích to však bylo zcela jiné.²⁰

Druhá světová válka byla děsivou kulisou tragédie romského etnika. Nacistická, fašistická nebo luďácká ideologie pro Romy znamenala znásobení všech obecných i individuálních válečných strastí a zlegalizované a v praxi realizované násilí, které bylo založené na odlišnosti mezi černým a bílým. Právě tyto ideologie dovolily vydělit lidi od „podlidí“, jimž postavení, život i osudy definovala odlišnost daná sociálním a později etnickým a rasovým původem. Genocida českých a moravských Romů zlikvidovala bez rozdílu věku, pohlaví, sociálního postavení, profese, způsobu života či zdravotního stavu doslova vše živé.²¹

Vyhlazovací politika třetí říše byla vyvrcholením pronásledování Romů. Během druhé světové války velká část západoevropských Romů skončila v koncentračních táborech, pro východoevropské Romy byl připravován podobný osud.²²

Od roku 1941 byly děti Romů, které neměly státní občanství, vyloučeny ze škol a ostatní musely školu opustit pod různými záminkami. Po roce 1941 už nebyli Romové povoláváni k vojenské službě a v následujícím roce byli všichni z armády vyloučeni.²³

Kárné pracovní tábory, kde v Letech u Písku byli Romové z Čech a v Hodoníně u Kunštátu Romové z Moravy, byly v roce 1942 změněny na sběrné tábory a od 1. 8. 1942 na tábory cikánské.²⁴

V transportech protektorátních asociálů, mezi které Romové na základě taxativního vymezení patřili, přijelo v letech 1942-1943 do Auschwitz celkem 123 Romů a 121 Romek. Většina transportovaných přišla o život krátce po příjezdu do osvětimského nebo po následném přemístění do některého z dalších koncentračních táborů. Od března 1944 byly transporty asociálů vypravovány z donucovací pracovny v Pardubicích, které odjížděly do Buchenwaldu a Ravensbrücku. Počet těchto transportů i transportovaných se zatím nepodařilo konkretizovat.²⁵

---

²⁰ srov. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. 1998, s. 76.

²¹ srov. *Romové v České republice (1945-1998)*. Socioklub, 1999, s. 138-139.

²² srov. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. 2001, s. 120.

²³ srov. ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 2001, s. 12.

²⁴ srov. FRASER, Angus. *Cikáni*. 2002, s. 274.

²⁵ srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 1999, s. 68.

Od 26. února do 25. března 1943 bylo transportováno z Německa a z ostatních území obsazených Němci do Osvětimi 11 400 Romů. Osvětim byla soustava koncentračních táborů, které byly rozděleny do tří skupin. První část Osvětim I (Auschwitz), vznikla v roce 1940, jako hlavní tábor. Z hlediska historicko-politického byla nejdůležitější část druhá Osvětim II – Birkenau, založena v roce 1942, na místě bývalé obce Brzezinka. Třetí část Osvětim III – Buna, byla zřízena v roce 1943, která měla hlavní tábor a k ní pobočné tábory na různých místech. Birkenau byl budován pro 250 000 vězňů.²⁶

V Osvětimi byl kromě českých velitelů také český personál, ze kterého nebyl po ukončení války nikdo potrestán. Cikánský tábor v Březince se podle odhadů z dochovaných pramenů stal poslední stanicí asi 6500 – 7000 českých Romů. Necelých šesti stům se podařilo holocaust přežít.²⁷ Skutečný počet Romů, kteří se stali oběťmi nacismu, nedokáže dnešní dokumentace vyčíslit, s jistotou můžeme konstatovat, že z koncentračních táborů se vrátilo jen 583 vězňů.²⁸ V koncentračních táborech během druhé světové války zemřelo cca 220 000 – 1 500 000 Romů, přesné číslo bohužel díky nedochování dokumentů není známo.²⁹

2.3 Asimilace a integrace Romů v letech 1945 – 1989

*„Konec druhé světové války je historickým mezníkem ve vývoji a postavení Romů v naší společnosti“.*³⁰

Po roce 1945 žilo na území Československé republiky dohromady 13 romských rodů. Po válce došlo k několika velkým přistěhovaleckým vlnám Romů ze Slovenska, Romové zde přicházeli kvůli lepším pracovním příležitostem. Tyto imigrační vlny končily přibližně v polovině šedesátých let. Dnešní odhad Romů v České republice se pohybuje mezi 200 000 až 250 000 Romů.³¹

²⁶ srov. ŠOTLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 2001, s. 12.

²⁷ srov. FRASER, Angus. *Cikáni*. 2002, s. 275.

²⁸ srov. AMANTIDIS, Theodor a kol. *Metodická pomůcka pro školy k problematice interkulturních rozdílů*. 2007, s. 30.

²⁹ VRANÍK, Rostislav. *Cesty k integraci Romů aneb co vše by měl učitel o tomto etniku vědět*. (vzdělávací seminář) Jeseník: SCHOLA SERVIS, 27. 2. 2008.

³⁰ ŠOTLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 2001, s. 17.

³¹ srov. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. 1998, s. 76.

Po skončení druhé světové války se objevily ze strany Romů požadavky na území pro vytvoření romského státu. Pro většinu Romů, ale zřízení vlastního státu nebylo prioritou, jelikož se cítili být příslušníky jednotlivých států, na jejichž území po celá staletí žili. Nový stát se měl jmenovat Romanestan.³²

První vlna přistěhovalců přišla z vlastního rozhodnutí brzy po skončení války. Mladí muži si našli místo, kde mohli získat bydlení a práci, vrátili se na Slovensko pro rodiny a s celými osadami se stěhovali do Čech, většinou do pohraničních oblastí, kde bylo vysídleno německé obyvatelstvo. Druhá vlna přišla v padesátých a šedesátých letech 20. století, při náborech na stavby a do těžkého průmyslu. Nábor se prováděl po celém Slovensku, náboráři chtěli jen mladé, zdravé a silné muže. Předpokládalo se, že tito Romové si v Čechách vydělají a potom se vrátí na Slovensko. Třetí vlna byla po roce 1965 pod nátlakem při uplatňování usnesení vlády č. 502 z října 1965 o likvidaci cikánských osad, čtvrtí a ulic. První vlna si zachovala své tradice a většinou i jazyk. V místech, kde se usadili, se považují za starousedlíky, s ostatními obyvateli většinou nemají větší problémy. Problémy však nastanou, když se odstěhují do jiné obce, kde obyvatelstvo není s Romy sžité. Přistěhovalci druhé vlny se nevrátili na Slovensko, naopak si ze Slovenska přivezli nevěsty a v Čechách založili rodiny. Tito Romové dnes svoji kulturu znají nedokonale, často také pozapomněli romský jazyk. Většinou se snažili o dobrovolnou asimilaci, ale bohužel se neasimilovali natolik, aby je společnost přijímala za vlastní, proto mají ve společnosti mnoho problémů, které neumí sami řešit. Třetí vlna se stěhovala pod obrovským tlakem. Z kulturního šoku, který prodělali při změně prostředí, bydlení, práce i trávení volného času, se mnozí dodnes nevzpamatovali. Z velké části ztratili a dále ztrácejí své tradice i jazyk. Právě Romové z třetí vlny mají v České republice nejvíce problémů.³³

Při sčítání lidu roku 1947 připadalo na Čechy a Moravu 16 752 z celkového počtu 101 190 registrovaných Romů na území Československa. Až do roku 1950 zůstávaly v platnosti Zákon o potulných Cikánech z roku 1927 a některá protiromská nařízení z doby nacistické okupace a slovenského štátu.³⁴

---

³² srov. AMANTIDIS, Theodor a kol. *Metodická pomůcka pro školy k problematice interkulturních rozdílů*. 2007, s. 30.

³³ srov. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 2001, s. 120-121.

³⁴ srov. BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 2003, s. 270.

V roce 1951 dalo ministerstvo vnitra příkaz podat zprávu o počtu Romů a způsobu jejich života v jednotlivých krajích, okresech a obcích. Následujícího roku vydalo ministerstvo vnitra směrnici – Úprava poměrů osob cikánského původu. Byl přijat osmibodový program převýchovy:

1. Zapojení do řádného pracovního poměru a ubytování v místě bydliště.
2. Kontrola správnosti vyplácení mezd.
3. Zvýšený dohled nad docházkou do školy a zajištění docházky cikánských dětí do předškolních zařízení.
4. Výchova ostatního obyvatelstva, jíž se má dosáhnout odstranění zbytků rasové diskriminace.
5. Odstranění všech projevů diskriminace v úředním styku a ve veřejném životě při současné likvidaci negramotnosti.
6. Zapojení uvědomělých občanů Cikánů do převýchovného procesu.
7. Řádná evidence cikánského obyvatelstva.
8. Usazení kočovných Cikánů.³⁵

Během následujících let až do konce roku 1958 pod vedením Komunistické strany Československa, nastavila státní správa razantní anekompromisní pokus o konečné řešení tzv. cikánské otázky v Československu a zvolila si cestu nezakrývané asimilace. V říjnu 1958 schválil socialistický parlament zákon č. 74 o trvalém usídlení kočujících osob, který měl za úkol dříve kočovným osobám poskytnout všestrannou pomoc k proměně v řádné pracující občany.³⁶

Komunistickému režimu se podařilo Romy přivést k situaci, kdy původní hodnoty a normy byly postupně ničeny a nebyly přirozeně nahrazeny jinými. Proto dnes řada Romů postrádá vědomí sounáležitosti, vědomí společného původu a společných dějin. Společným nositelem jejich identity je v neposlední řadě pocit bezpráví. Pod vlivem silných asimilačních tlaků

---

³⁵ srov. ŠOTLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 2001, s. 17-18.

³⁶ srov. *Romové v České republice (1945-1998)*. Socioklub. 1999, s. 167.

se mnozí Romové snažili svoji identitu co nejvíce popřít a co nejvíce se přiblížit většinové společnosti a tím se vědomě distancovali od svého etnika. Ve větších městech rodiče podlehli přicházejícím tlakům ze škol a přestali své děti učit romštinu. Postupně se snažili přizpůsobovat ať ve způsobu oblékání, stravy, stylu bydlení, zařízení bytu nebo převzetí zvyků a obyčejů. V polovině 60. let byl zřízen Vládní výbor pro cikánské obyvatelstvo, jehož cílem bylo zapojit všechny práceschopné Cikány do pracovního procesu, zničit romské osady a přesídlit jejich obyvatele. Tyto vládní snahy se s velkým úspěchem nesetkaly. Na konci 60. let dochází k otevřeným projevům emancipačního hnutí mezi Romy. Ministerstvo vnitra schválilo v roce 1969 stanovy celorepublikového Svazu Cikánů – Romů.³⁷

Na 1. světovém kongresu Romů v roce 1971 byla přijata mezinárodní romská hymna a vlajka jako symbol mezinárodního romského hnutí. Hymna vznikla na základě textu staré romské písně *Djelem* a melodie známe především u rumunských Romů. Červené kolo (tzv. Ašóková čakra), symbol buddhismu, je umístěno na romské vlajce. Ašóka, jeden z nejslavnějších panovníků Indie, se proslavil hlásáním a uváděním do života ahinsy – nenásilí. Kolo uprostřed vlajky přesahuje dva podélné pruhy, modrý pruh nahoře připomíná volný prostor nekonečné oblohy a zelený pruh dole vyjadřuje nekonečnou znovuoobnovu života, po níž se kolo osudu pohybuje.³⁸

Již zmiňovaný Svaz Romů byl zrušen v roce 1973, poté co si vedení Československé socialistické republiky uvědomilo, že se etnická menšina Romů vymyká jejich ideologii a politice. Upevnila se normalizace a asimilační politika získala půdu pod obnovenou působnost. S veškerou osvětovou činností byl konec na celých 17 let.³⁹

Z období, kdy fungoval Svaz Romů, pochází významná směrnice - O výchově a vzdělání výchovně zanedbaných a prospěchově opožděných cikánských dětí. V této směrnici je zdůrazněna nutnost zřizovat třídy pro adaptaci romských dětí při mateřských školách. Doporučuje také zřizovat speciální třídy pro zvláště prospěchově opožděné děti, umožňuje zřizovat 1. – 5. ročník základních škol pro tyto děti, oddělení školních družin, školních klubů a výchovné skupiny v dětských domovech. Věstník Ministerstva školství a Ministerstva kultury z roku 1972 obsahuje metodický pokyn k výchově a vzdělávání romských dětí.

³⁷ srov. FRASER, Angus. *Cikáni*. 2002, s. 280-281.

³⁸ srov. MANUŠ, Erika. *Jdeme dlouhou cestou*. 1998, s. 27-28.

³⁹ srov. AMANTIDIS, Theodor a kol. *Metodická pomůcka pro školy k problematice interkulturních rozdílů*. 2007, s. 32.

Doporučuje se také zřizovat samostatné mateřské školy pro romské děti s vyšší koncentrací romského obyvatelstva. Dalším doporučením je zřizovat speciální třídy na základních školách pro výchovně zanedbané a prospěchově opožděné romské děti. Učitelé se měli vyhýbat nejnižším klasifikačním stupňům a měli vycházet z širších historických, sociálních, kulturních a jazykových souvislostí.⁴⁰

K přetrvávajícím problémům Romů se nedlouho po svém založení vyjádřila Charta 77 – podle ní se řešení cikánské otázky převážně omezují na represivní (Represe – termín může mít v kontextu dva významy, jednak může jít o ochranný mechanismus já, čili o nevědomé vytěsnění nežádoucích myšlenek a představ do nevědomí, druhý význam je omezování či trestání osob nebo skupin, které by z nějakého hlediska mohly jiným lidem škodit, někdy je represe chápána jako protiklad nebo doplněk prevence)⁴¹ opatření, která mají často ráz celostátních kampaní, o kterých se většinová společnost vůbec nedozví.⁴²

Vcelku lze říci, že komunistická politika vůči Romům způsobila více problémů, než vyřešila. Mnohé z donucených a nařízených přesunů vytvářely budoucí sváry s českou populací a někdy i uvnitř samotné romské komunity a tím způsobovaly velmi těžko řešitelné situace, se kterými se potýkáme dodnes. Romové byli přesídlováni nejen bez jakéhokoliv ohledu na připravenost českých obyvatel je přijmout, ale také bez ohledu na vazby mezi jejich rodinami, bez ohledu na jejich zvyky a přání.⁴³

2.4 Období po roce 1989

Po roce 1989 vznikla Romská občanská iniciativa, která se později přeměnila na politickou stranu. Vedle této strany vznikla i další romská hnutí, například Unie romské mládeže, Romská asociace mládeže a dětí, Kulturní svaz občanů romské národnosti. Všechna tato hnutí s Romskou občanskou iniciativou spolupracovala. Nové demokratické zřízení umožnilo zviditelnit romskou problematiku. Znovu se do popředí dostává otázka bydlení, zaměstnanosti, nízké vzdělanosti, vysoké porodnosti, kriminality, spolupráce s úřady a rasové

---

⁴⁰ srov. ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 2001, s. 20-21.

⁴¹ srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2003, s. 183.

⁴² srov. FRASER, Angus. *Cikáni*. 2002, s. 281.

⁴³ srov. BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 2003, s. 272.

nesnášenlivosti. Po rozdělení Československa nastal problém s občanstvím Romů. Velký počet Romů, kteří žijí na našem území, mají slovenskou státní příslušnost, protože styk a jednání na úřadech jim činí problémy, tím pádem řada Romů z těchto nebo jiných důvodů nezískala české občanství.⁴⁴

Jedna změna k lepšímu je, že česká vláda na rozdíl od komunistického režimu Romy chápe jako národnostní menšinu, a proto uvolňuje nějaké prostředky na podporu jejich kultury. Například v roce 1991 Ministerstvo kultury České republiky spolupracovalo s Romy na založení Muzea romské kultury v Brně, podporovalo romské folklorní aktivity a vybudování památníku obětem cikánského koncentračního tábora v Letech, přispívalo také na rozvoj romského národního tisku a literatury. Zaměříme-li se však na výchovně-vzdělávací systém, dobré zprávy jsou mizivé. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zřídilo komisi na přehodnocení systému psychologického testování, v roce 1998 rozeslalo základním a středním školám publikaci historičky Jany Hotváthové a poslalo do přípravných tříd s větším počtem romských žáků česko-romské povídky pro děti autorky Hany Rufertové. České učebnice základního a středního školství neobsahují žádné informace o Romech. Většina romských dětí nechodí do mateřské školky, při nástupu na základní školu se u nich projevuje jazyková bariéra. V romských rodinách se již mluví málo pravou romštinou, nemluví se však ani česky, ale jistou směsí romštiny a češtiny, odborně řečeno romským etnolektem.⁴⁵

S přechodem k tržní ekonomice se nekvalifikovaní Romové často dostávají na okraj společnosti. Nezaměstnanost Romů dosahuje díky nedostatečnému vzdělání, ale i díky skrytému a rafinovanému rasismu až 75%, v některých lokalitách České republiky i 95%. Prioritou mnoha romských i neromských, vládních i nevládních organizací se stává otázka vzdělání.⁴⁶

Od začátku 90. let začaly trvale opouštět Českou vlast některé romské rodiny, které měly dostatek finančních prostředků a víru ve vlastní síly a schopnosti. Emigrovali individuálně do ciziny v západní Evropě i v zámoří. Větší počet odchodů nastal v roce 1997 do Kanady a Velké Británie. Velký zájem o emigraci měli hlavně Romové z Ostravy a severu Čech. Proud

---

⁴⁴ srov. ŠOTLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 2001, s. 22.

⁴⁵ srov. BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 2003, s. 275.

⁴⁶ srov. FRASER, Angus. *Cikáni*. 2002, s. 286.

Romů do Kanady se zastavil, když kanadská vláda obnovila pro české občany vízovou povinnost. Romové poté začali směřovat více do Velké Británie. Česká vláda přislíbila, že se bude touto situací vážně zabývat. Přes některá opatření, která se týkala Romů v oblasti legalizace jejich pobytu na českém území, zaměstnanosti a sociální situace, vzdělávání a kultury, vyšetřování a postihování rasově motivovaných činů, nemá romská menšina v České republice nijak zvlášť dobrou perspektivu. Někteří proto stále sní o emigraci.⁴⁷

V roce 2000 byla zákonem č. 129/2000 Sb. o krajích (krajské zřízení), zřízena funkce krajského romského koordinátora. Ukončením činností okresních úřadů k 31. prosinci 2002 byla většina jejich romských poradců delimitována na obce s rozšířenou působností, kde je agenda romského poradce kombinována i s jinou náplní práce. Dne 12. 3. 2003 byla přijata vládou Koncepce romské integrace, která vycházela z perspektivy lidských práv a z perspektivy národnostní, vyplývající ze zákona o právech příslušníků národnostních menšin. Poslední schválení legislativní úprava Koncepce romské integrace byla přijata vládou 4. 5. 2005, téhož roku bylo přijato vládou usnesení č. 564 Koncepce včasné péče. O romské kultuře a pozitivních zprávách se mediálně dozvídáme málo, více informací se nám dostává o problémech, životním stylu a obyčejích Romů žijících v sociálně vyloučených komunitách. Je pochopitelné, že si každý z nás zapamatuje více informací předávanou častěji, kdy si vytvoří vlastní názor, který většinou bývá negativní.⁴⁸

---

⁴⁷ srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 2002, s. 120-121.

⁴⁸ Usnesení vlády č. 532/2004 *O změně koncepce romské integrace a k informaci o plnění usnesení vlády, týkajících se integrace romských komunit a aktivního postupu státní správy při uskutečňování opatření přijatých souvisejícími usneseními vlády ke dni 31. 12. 2004 ze dne 4. 5. 2005.*

3. ROMOVÉ- POSTOJE K ŽIVOTU A JEJICH HODNOTY

3.1 Romská rodina

Život je pro Romy nejvyšší hodnotou, vše co vede k zachování, množení a pokračování života má vysokou hodnotu a na druhé straně, vše co život ohrožuje nebo omezuje je ze strany Romů vnímáno velmi negativně. Předkové se zasloužili o základy postavení Roma v romské společnosti, podle toho, ze které rodiny Rom pochází, si ho ostatní cení, berou vážně jeho slova, projevují mu úctu. Proto Romové uctívají své starší a předky, svou sebedůvěru odvozují více od své rodiny, rodu než od své profese, vzdělání, postavení v majoritní společnosti nebo majetku. Pokračování v rodu je v dětech, láska k dětem je pro Romy příslovečná. Zvláště malé děti jsou někdy až nekriticky hýčkány.⁴⁹

Staré romské přísloví: *„Džuvlíbijo Rom sar e lavutabijovonos, murš bije džuvlísar o toverbijodestos.“*

„Žena bez muže je jako housle bez smyčce, muž bez ženy je jako sekera bez topůrka.“⁵⁰

Základní jednotkou romské společnosti je rodina – famelija. Tradiční romská rodina se od moderní rodiny dnešního typu liší především společným soužitím několika generací. Příslušnost k rodině má pro Roma zásadní význam. S rodinou se Rom stává součástí její složité struktury, přijímá její přísná pravidla, kulturní a etické normy. Postavení člena rodiny určují dva základní faktory – pohlaví a věk. Tradiční romská rodina je patriarchální, muž je v rodinné hierarchii postaven výše než žena. Vážnost muže a ženy stoupá s věkem, čím více dětí Rom má, tím více má úcty.

Bibacht, temanuščoro, mekgorederbibacht, tehino komoro. Je neštěstí (prokletí), je-li člověk chudý, ale ještě větší neštěstí je, je-li sám.

Murš – murš, džuvlíčadžuvlí. Muž je muž, žena je jen žena.

Muž má v rodině dominantní postavení, pokud žije pohromadě větší počet rodin, hlavní slovo má nejstarší muž. Úkolem mužů je zajistit členům rodiny ekonomické zázemí.

---

⁴⁹ srov. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 2001, s. 121-122.

⁵⁰ DANIHELOVÁ, Helena - HARAGAĽOVÁ, Jana - ZAJONCOVÁ, Dana. *Paměti romských žen*. 2003, s. 3.

V případě, že muž nemůže rodinu hmotně zajistit, odpovědnost přechází na ženu, ale její status se tím nezvýší. Dřívějším projevem podřízeného postavení ženy v rodinné hierarchii byl zvyk, podle něhož žena chodila několik kroků za mužem. V současnosti, vlivem majoritní společnosti a emancipačních hnutí, zvyk postupně zaniká. Výchova dětí je zejména povinností ženy. Ještě donedávna rodiče nepřikládali velký význam vzdělání svých dětí. Současná situace je již odlišná, mnoho rodičů si uvědomuje význam vzdělání pro uplatnění v majoritní společnosti. Vztah matky a dětí je emocionálně velice silný. Matka je pro své děti útočištěm, jistotou a základem. Smrt matky představuje obrovskou citovou ztrátu.

„Te mereldad, rovel o vodi, temereldaj, rovelojilo. Zemře-li otec, pláče duše, zemře-li matka, pláče srdce.“⁵¹

V romských rodinách, které osobně znám, panuje úcta ke starším a částečně i k tradicím. Je zcela normální soužití několika generací pospolu, kde je nejváženějším členem nejstarší muž rodiny. Muž v rodině má větší slovo a jeho slova mají větší váhu než slova ženy, muži mají rozhodující vliv na rodinu. Postavení rodin už tolik nezávisí na počtu dětí v nich. Přesto se domnívám, že rozdíly mezi mužem a ženou jsou v dnešní době daleko více rovnocenné než v dřívějších dobách.

3.2 Romský jazyk

Jazyk je jeden ze základních prostředků k utváření identity člověka. Chybí-li ve výchově romských dětí, není u nich rozvíjen cit k rodnému jazyku, protože za svůj mateřský jazyk považují český jazyk. V případě, že jsou děti vychovány etnolektem češtiny, tedy nesprávného výkladu českého jazyka, je mateřským jazykem dětí nesprávná forma českého jazyka. Dnes skutečně romsky mluví jen málokdo z mladé generace Romů v České republice na rozdíl od generace zahraničních Romů, kteří ovládají romštinu na stejné úrovni jako jazyk země, ve které žijí. Neznalost jazyka připravuje Roma o přijetí mezi „vlastními lidmi“, dále ochuzuje o jeho představivost, která má vliv na budování etnické identity jedince. Romština patří k větvi jazyků indických, je osmým novoindickým jazykem. Základ všech těchto jazyků

---

⁵¹ srov. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 2001, s. 137-139.

vychází ze sanskrtu – jazyka nejstarších indických literárních památek. Z hlediska lingvistického je romština jazykem nesmírně cenným. Romština se dělí na řadu příbuzných dialektů. I dnes je zjevný společný původ romských dialektů a Romové z celého světa se mohou ještě stále dorozumět. Romské osobnosti spolu s romisty od roku 1990 udělali kus práce pro to, aby romština nezanikla a předala své poklady v podobě rozvíjející se původní romské literatury i dalším generacím. Romská literatura se rozvíjí i přesto, že psanou formu svého mateřského jazyka se Romové neměli možnost nikdy a nikde naučit.⁵²

V roce 1974 vydala lingvistka Milena Hübschmannová učebnici *Základy romštiny*, v roce 1991 s kolektivem spolupracovníků *Romsko-český a Česko-romský kapesní slovník*. V roce 1999 vyšla *Romaničhib*, učebnice slovenské romštiny.⁵³

V romské komunitě, která žije u nás, mluví romským jazykem pouze někteří starší Romové, jejich děti a vnuci romštinu ovládají jen ve velice malé míře. Díky tomu se romské děti lépe začleňují do kolektivu stejně starých dětí z majoritní společnosti, jelikož nemají tak velkou jazykovou bariéru jako měli jejich předci.

3.3 Postavení dětí v romské rodině a jejich výchova

Romské fameliji byly a jsou početné, mnohodětné. Mnohodětnost je žádoucí z několika pro Romy důležitých hledisek – uchování a rozrůst rodu, síla rodu a lepší mocenská pozice uvnitř komunity, perspektiva lepší obživy o stárnoucí příbuzné.

Nanečhave, nanebacht - Nejsou děti, není štěstí.

Žena, která nemohla mít děti, byla ubohá. Nikdo nezazlíval jejímu muži, pokud ji opustil. Sterilizační kampaně, při nichž byly ženy nevybíravě přesvědčovány, aby se daly sterilizovat, rozvrátily nejedno harmonické manželství.⁵⁴

Matky romských dětí jsou zaměřené především na aktuální potřeby dětí. Zajímá je zejména, jak se děti cítí, co chtějí, co nechtějí. Aktuální spokojenost dětí je pro ně

---

⁵² srov. HORVÁTHOVÁ, Jana. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. 1998, s. 16-17.

⁵³ srov. MANN, Arne. B. *Romský dějepis*. 2001, s. 25-26.

⁵⁴ srov. *Romové v České republice (1945-1998)*. Socioklub. 1999, s. 44-45.

na prvním místě, majoritní matky se snaží děti především vychovávat. Romské matky dokonce vyjádřily názor, že majoritní matky, které vedou své děti k tomu, aby plnily své úkoly za všech okolností, své děti nemají rády. Rozdíl výchovných strategií výstižně glosuje KumarVishwanatanam (indický znalec romské duše, který pracuje několik let v romské komunitě v Ostravě) – české majoritní matky se chovají jako „hrnčiči“, tvarují děti podle svých představ, výchově se věnují se značným úsilím a výchově přikládají velkou hodnotu. Naproti tomu romské matky postupují jako „zahradníci“, kteří o své květiny pečují, zalévají je, hnojí, okopávají, občas něco přistříhnou. Jaká rostlina je nebo bude, záleží na rostlině samé. Důraz je kladen na to, aby se dítěti dobře dařilo.⁵⁵

Postoje romských rodičů k výchově svých dětí jsou podmíněny odlišnou mentalitou Romů charakterizovanou větší emocionálností. Při výchově je dítě více respektováno ve svých pocitech a přáních. Základním rysem tradiční romské výchovy je kolektivnost. Orientace na širší rodinu v oblasti sociálního života je u Romů velice silná. Děti v romské rodině nemají stejné postavení. Preferování některého dítěte rodiči je naprosto otevřené a ostatními dětmi přirozeně akceptované. Sourozenecké vztahy romských dětí jsou mnohem méně poznamenány rivalitou. Dá se říci, že vazby mezi romskými sourozenci jsou pozitivnější než mezi neromskými. Respektování nejstarších sourozenců jako autorit s výsadním postavením v rodinné hierarchii se projevuje i tím, že jsou jim přiznány určité kompetence, které z pohledu majoritní společnosti částečně přísluší rodičům.⁵⁶

Znám případ, kdy romská žena byla neplodná, což bylo důvodem rozvodu s mužem, který inicioval on. V romské společnosti je toto zcela běžný jev a muž není za opuštění své ženy rodinou odsuzován, jelikož prioritou je mít vlastní děti. Pro Romy je rodina a děti základ všeho bytí. Je normální, když rodina pomáhá s výchovou romských dětí někomu, kdo se dostal do nesnází (nemoc, výkon trestu, nezaměstnanost), ať už je to příbuzný nebo jen známý, podstatou je postarat se a dohlédnout, například, aby děti chodily do školy.

---

⁵⁵ srov. *Romové v České republice (1945-1998)*. Socioklub. 1999, s. 106-107.

⁵⁶ srov. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 2001, s. 139-140.

4. VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ V ČR

4.1 Předškolní výchova

Předškolní výchova hraje velmi významnou a zásadní roli v životě každého dítěte, nejen romského. Je to zásadní mezník v přechodu z předškolního vzdělávání do první třídy vzdělávání základního. Jestliže romské dítě nenavštěvuje „mateřskou školu“, nastupuje k povinné školní docházce nepřipravené, bez potřebných vědomostí, dovedností a základních návyků například hygienických. Velký problém je i komunikační bariéra, protože v některých rodinách se hovoří romsky, tím pádem dětem chybí česká slovní zásoba. I když je poslední rok předškolní docházky bezplatný, tak toho většina romských rodičů nevyužije. Díky tomu při zápisu do prvních tříd, kdy se zjišťuje školní zralost dítěte, bývají některé děti neúspěšné a rodiče žádají o odklad školní docházky nebo dítě rovnou nahlásí do školy speciální. Možným řešením by bylo více asistentů pedagoga i v mateřských školách, kteří by dětem pomáhali s adaptací na nové prostředí a rodičům v komunikaci s učitelkami.

Někdy si rodiče „zvláštní“ školu přímo vymáhají, protože se tam jejich dítě cítí lépe, mají zde početní převahu a dosahují tam bez větší námahy přiměřených úspěchů.⁵⁷

V některých případech rodiče nechtějí dát své dítě do běžné základní školy z důvodu obav, jak by se jejich dítě cítilo mezi dětmi většinové společnosti.

4.2 Nulté ročníky – přípravné třídy

Nulté ročníky mohou navštěvovat romské i neromské děti předškolního věku, děti, které mají odloženou školní docházku. Funkce těchto ročníků je přibližně stejná jako funkce mateřské školy. Přípravné ročníky se na školách osvědčily, kdy děti, které je navštěvovaly, prospívají na základní škole mnohem lépe než děti, které jimi neprošly. Jedinou nevýhodou je, že rodiče nejsou povinni je do nultých ročníků posílat.⁵⁸

---

⁵⁷ srov. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 1999, s. 111.

⁵⁸ srov. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2000, s. 114.

Velkou výhodou nultých ročníků je, že děti si postupně zvykají na pro ně zcela nové prostředí a pomalu se přizpůsobují školnímu režimu. Je škoda, že nulté ročníky nemůže mít každá základní škola v oblasti, kde žije větší množství romské populace. Bylo by to přínosem jak pro děti, rodiče dětí, tak pedagogy. Důležitým hlediskem je také rozvoj alespoň minimální spolupráce rodičů a školy, kdy si rodiče uvědomí, že spolupráce je nutná. V přípravných třídách může být nejméně 10 a nejvíce 15 žáků, pokud klesne počet dětí pod 7, tak se přípravná třída ruší. Vše závisí na finančních prostředcích, kterých se ve školství v dnešní době nedostává.

Počínaje školním rokem 2000/2001 mohou být zřizovány přípravné třídy pro děti se sociálním znevýhodněním (dále jen „přípravné třídy“) za těchto podmínek:

1. Za děti se sociálním znevýhodněním se považují děti z rodinného prostředí s nízkým sociálně ekonomickým postavením, ohrožené sociálně patologickými jevy, azylanti a účastníci řízení o udělení azylu na území České republiky podle zvláštního zákona.⁵⁹
2. Přípravné třídy může zřídit ředitel základní školy, mateřské školy, výjimečně speciální školy (dále jen „škola“) se souhlasem zřizovatele a školského úřadu, od 1. 1. 2001 se souhlasem zřizovatele a orgánu kraje v přenesené působnosti.⁶⁰
3. Do přípravné třídy jsou zařazovány děti, kterým byl udělen odklad povinné školní docházky a u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj a výjimečně děti pětileté.
4. V přípravné třídě pracuje s dětmi učitel příslušné školy.
5. Ředitel školy určí učitele, který pro každé dítě vypracuje individuální vzdělávací program, při jeho vypracování postupuje obdobně jako při zpracování IVP pro děti se zdravotním postižením.⁶¹

---

⁵⁹ Zákon č. 326/1999 Sb., ve znění pozdějších novel. *O pobytu cizinců na území České republiky a změně některých zákonů* ze dne 30. 11. 1999.

⁶⁰ Zákon č. 132/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 564/1990 Sb., ve znění pozdějších novel. *O státní správě a samosprávě ve školství* ze dne 1. 1. 2001.

⁶¹ Metodický pokyn MŠMT Č. j. 25 484/2000-22 *Ke zřizování přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním a k ustanovení funkce vychovatele-asistenta učitele*. Věstník MŠMT sešit 1/2001.

4.3 Hlavní problémy romského žáka

Při nástupu do první třídy mají děti především problém s komunikací, protože mají malou slovní zásobu. Přejít a změna, kterou děti zažijí, může velmi ovlivnit jejich další vztah k jejich spolužákům, pedagogům, ale i k dalšímu vzdělávání. Mezi neopomenutelné problémy můžeme zařadit i potíže, které nastanou při písemném a čteném projevu. Většina romských dětí má daleko horší podmínky k domácí přípravě než děti z většinové společnosti. Bohužel v rodinách Romů nemá vzdělání velký význam, proto ani jejich děti nevidí důvod, proč se vzdělávat. Dětem se nedostává dostatečná podpora a motivace ze strany rodičů, do školy chodí nepřipravené, nemají vypracované domácí úkoly, chybí jim základní školní vybavení a pomůcky. Časté jsou absence žáků při vyučování, které rodiče ani neomlouvají a pedagogové musí omluvenky přímo mámit, aby žáci neměli neomluvené hodiny, v některých případech dokonce romské dívky, které jsou na druhém stupni, nepřijdou do školy z důvodu hlídání mladších sourozenců, kdy vlastně zastupují nepřítomnost matky. Již několikrát se rodičům vysvětlovalo, že školní docházka je povinná a že nemůžou své děti využívat k hlídání sourozenců.

Toto všechno vede k tomu, že děti nemají dobré školní výsledky, většina romských žáků má kázeňské problémy, které se odvíjí od jejich živelnosti a temperamentu, ale i různých nedorozumění mezi spolužáky, kdy romský žák je daleko hlučnější a výbušnější. Romské děti mají ve škole příznivé výsledky například v hodinách tělocviku, kde mohou ukázat svoji rychlost, hbitost a není problém, když se baví nebo pokřikují. Hudební výchova je další oblíbený předmět, protože romské děti jsou muzikální a nevdí jim zpívat před ostatními.

Romské děti bývají ve třídě mezi svými spolužáky přehlíženy, patří k málo oblíbeným, je proto velmi důležité, jak se k takové situaci staví pedagog a jaké klima ve třídě dokáže vytvořit. Není výjimkou, že se ostatní děti romským dětem posmívají, ať už pro jejich špatné výsledky ve škole nebo proto, že se liší svým sociálním zařazením, kdy nemají značkové oblečení, mobil atd. V tomto případě musí celou záležitost okamžitě řešit pedagog, jak s dětmi ve třídě, tak s výchovnou poradkyní nebo metodikem prevence. Tím nechci říct, že šikana přichází jen ze strany dětí z většinové společnosti, bývá tomu i naopak.

4.4 Vztah školy a rodiny romského žáka

Jak už jsem psala v předcházející kapitole, rodiče nemají nijak kladný vztah k vzdělávání svých dětí. To je také jeden z problémů, proč se jim se školou nechce spolupracovat. Vzdělání je v jejich měřítku hodnot velmi nízko, děti v jejich přirozeném prostředí mají jen málo pozitivních vzorů, které by je vedly a motivovaly. Rodiče se nedostavují na třídní schůzky, vždy si najdou nějakou výmluvu, proč zrovna nemohli přijít, děti v zásadě neomlouvají, i když vědí, že jim hrozí neomluvené hodiny. Z kázeňských přestupků svých dětí si nic nedělají, pokud se jim nepohrozí, že se vše nahlásí sociálnímu odboru, to si potom čas najdou. Na naší škole se zavedly individuální schůzky, kdy se vyjde rodiči vstříc se dnem a hodinou, která mu vyhovuje, aby se mohl dostavit i se svým dítětem a popovídal si s učitelem bez přítomnosti jiných rodičů. Tímto řešením se dosáhlo toho, že téměř všichni romští rodiče na schůzky přišli. Na této alternativě je vidět, že jim daleko více vyhovuje individuální přístup než hromadná třídní schůzka a že se dají najít různá řešení ke spolupráci, stačila v podstatě jen trocha vstřícnosti ze strany školy.

Pokud romský žák nenajde podporu ve své rodině, měl by jeho třídní učitel rodinu částečně zastoupit a pokusit se u žáka vytvořit kladný vztah ke škole, spolužákům a vzdělávání. Není to jednoduché, ale s trochou trpělivostí a citlivostí toho lze alespoň v malé míře dosáhnout.

5.ASISTENT PEDAGOGA

5.1 Náplň práce asistenta pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním

Za žáka se sociálním znevýhodněním se považuje zejména žák z prostředí, kde se mu nedostává potřebné podpory k řádnému průběhu vzdělávání včetně spolupráce zákonných zástupců se školou a žák znevýhodněný nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.⁶²

Asistent pedagoga je pedagogický pracovník – pedagogický pracovník je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně-pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu....⁶³

Žádost na finanční prostředky pro funkci asistenta pedagoga vyplňuje a podává ředitel školy, kde se musí zdůvodnit potřeba této funkce a popsat náplň práce asistenta pedagoga. Náplň a rozsah přímé pedagogické činnosti potom určuje ředitel školy.

Hlavní náplní práce asistenta pedagoga pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí je:

- pomoc žákům s adaptací na nové, školní prostředí,
- pomoc pedagogům při hodinách, při výchovné činnosti, dále pak při komunikaci s žáky a jejich rodiči,
- spolupráce nejen s pedagogy, ale i s výchovnou poradkyní a metodikem prevence,
- individuální péče podle předem daných pokynů pedagoga,
- pomoc žákům s jazykovou bariérou,
- příprava na vyučování – doučování žáků,
- vedení volnočasové aktivity – u nás na škole je to například kroužek počítačů, tím je daná možnost žákům, kteří nemají doma počítač nebo připojení k internetu si udělat přípravu referátů do různých předmětů, kde mají i možnost si vše vytisknout. Je jim umožněno procvičování výukových programů nebo jen vyhledávání na internetu.

---

⁶² Vyhláška č. 73/2005 Sb., ve znění pozdějších novel. *O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných* ze dne 9. 2. 2005.

⁶³ Zákon č. 563/2004 Sb., ve znění pozdějších novel. *O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů* ze dne 24. 9. 2004.

Mezi další náplň práce asistenta pedagoga patří:

- dohledy o přestávkách,
- pomoc při přesunech žáků na různá kulturní nebo sportovní aktivity,
- snaha o omezení absencí žáků – neustálou rozmluvou s rodiči,
- doprovod žáků do školní jídelny nebo na autobusovou zastávku – většinou se jedná o žáky prvních tříd,
- snaha o podporu a spolupráci s neziskovou organizací – u nás je to nezisková organizace Ester a Darmoděj, kteří velmi aktivně spolupracují jak s asistenty, tak pedagogy naší školy,
- pomoc při řešení různých problémů ve třídě, spolupráce se sociálním odborem a Odborem sociálně - právní ochrany dětí, někdy i s Policií České republiky,
- snaha o seznámení s historií a kulturou Romů -o pochopení jejich odlišnosti ostatními dětmi.

5.2 Platové zařazení a vzdělání asistenta pedagoga

Finanční prostředky na platy asistenta pedagoga (dále AP) přiděluje krajský úřad na základě vyplněné žádosti ředitele školy. Někteří pedagogové škol se mylně domnívají, že funkce AP je hrazena z finančních prostředků školy. V současné době na školách není výjimkou, že je asistentů více, jelikož přibývá jak sociálně znevýhodněných žáků, tak žáků integrovaných. Ředitel školy určí, kolik hodin týdně má asistent přímou pedagogickou činnost, ta může být v rozsahu 20 – 40 hodin a nepřímou dle úvazku. Asistent pedagoga může být zařazen ve 4. – 9. platové třídě, která se odvíjí od získaného vzdělání. Jedna z podmínek práce AP je splnění akreditovaného kurzu. Po ukončení kurzu získává asistent osvědčení, kde je mimo jiné uveden i rozsah hodin, které kurz obsahoval. Asistenti se mohou účastnit i dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, kdy si podají řediteli školy žádost a pak už je jen na řediteli, zda ji schválí. Bohužel situace je taková, že mnozí asistenti mají i vysokoškolské vzdělání a ze školství odcházejí díky nízkému finančnímu ohodnocení a stále se snižujícím úvazkům.

5.3 Předpoklady pro práci asistenta pedagoga

Jeden z hlavních předpokladů vykonávat dobře a svědomitě práci s dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí je nemít žádné předsudky, mít kvalitní odborný a především lidský přístup ke všem dětem i jejich rodičům. Asistent musí být komunikativní, mít velkou empatii, která je v jeho činnosti nezbytná. Musí umět vnímat a snažit se pochopit různé problémy, které mu žák svěří. Asistent by měl umět vytvořit atmosféru pohody a klidu, pokud je to alespoň trochu možné. Učí děti naslouchat jeden druhému, to stejné by mělo platit v případě asistenta, aby uměl naslouchat a potom podpořit romského žáka. V neposlední řadě by měl AP dobře vycházet s celým pedagogickým sborem i vedením školy.

5.4 Výhody a nevýhody práce asistenta pedagoga

Asistent pedagoga si časem může získat důvěru romských žáků, pro některé se stane pozitivním vzorem, který jim chybí v jejich přirozeném domácím prostředí. Romské děti vidí, že se jim někdo snaží pomáhat a podporovat, pak je na každém z nich zda tuto pomoc a podporu přijme. Vlivem práce AP se výrazně zlepší školní docházka a v některých případech, kdy romské děti navštěvují pravidelně doučování i školní prospěch nebo alespoň zůstane na stejné úrovni. Výhodou pro školu je i spolupráce AP s rodinou, kdy AP zná velmi dobře prostředí, ve kterém romský žák vyrůstá a žije, tím pádem může dát potřebné informace při zpětné vazbě pedagogům, výchovné poradkyni nebo metodikovi prevence.

Mezi nevýhody patří zcela určitě spoléhání se romských rodičů na to, že často komunikují s AP a tím pádem si myslí, že je to dostačující spolupráce se školou a projevený zájem z jejich strany. Někteří rodiče se domnívají, že funkce AP je určena jen pro romské žáky, což je mylná domněnka, protože AP je ve škole pro všechny žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí a samozřejmě pomoc neodmítá ani v případě, že žák je z podnětně vyhovujícího a bezproblémového prostředí. Další nevýhodou práce AP je, že ředitel školy musí každý rok žádat o finanční prostředky na jeho plat a bohužel nikdy netuší, jestli tyto prostředky dostane v plné výši a je pravidlem, že se neustále díky nedostatku financí AP snižují úvazky. Smlouvu dostávají AP ve většině případů jen na dobu určitou, právě díky těmto problémům.

6.VÝZKUMNÁ ČÁST

6.1 Zaměření výzkumné části

Dotazníkové šetření bylo realizováno v měsíci listopadu 2012 mezi pedagogy (respondenty) na Základní škole. Oslovila jsem jen pedagogy, kteří jsou třídními učiteli. Celkem jsem tedy spolupracovala se 17 respondenty, jelikož je na naší škole 17 tříd. Správně by mělo být tříd 18, ale v rámci šetření se na začátku letošního školního roku spojily dvě bývalé třetí třídy v jednu čtvrtou třídu, kde jedohromady 29 žáků. Celkový počet žáků na naší škole je 350. Své kolegy jsem oslovila na společné poradě a zároveň jim předala vypracovaný dotazník (viz příloha č. 1). Dotazníků jsem rozdala 17 a během 14 dnů se mi všechny vyplněné vrátily. Otázky v dotazníku jsem zaměřila jednak na část všeobecnou, abych zjistila informace o respondentech, další část dotazníku je zaměřena na spolupráci romské rodiny a školy, na komunikaci romských rodičů se školou a plnění si rodičovských povinností. Mezi poslední jsem zařadila otázky, které se týkají práce a náplně funkce asistenta pedagoga.

6.2 Cíl dotazníku

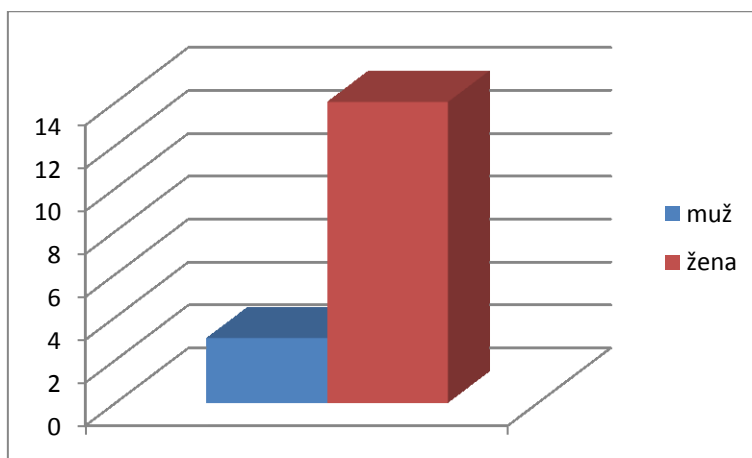
Dotazník se zaměřoval především na vystudované pedagogy s praxí, kteří mají spoustu zkušeností. Cílem tedy bylo zjistit problémy, které se vyskytují při výuce i mimo ní, jak se daří je řešit, a jestli je funkce asistenta pedagoga přínosem nebo je tomu naopak.

6.3 Výzkumná metoda

Pro tuto bakalářskou práci je zvolená technika dotazníkového výzkumu. Používaly se jednoduché, konkrétní otázky, kde byla možnost zatrhnout jedna z odpovědí, při výběru ze dvou až pěti možností. U několika dotazníků se stalo, že respondenti sami ze své vůle něco k otázce i připsali. Vyhodnoceno je 17 dotazníků, každá otázka je zpracovaná samostatně a graficky znázorněna.

Otázka č. 1 - Vaše pohlaví

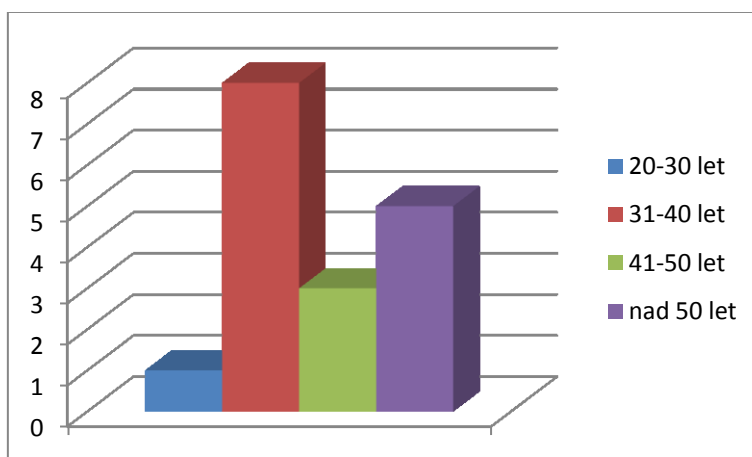
Graf č. 1 – Pohlaví respondentů

Z grafu č. 1 vyplývá, že ze 17 oslovených respondentů jsou v převaze ženy (14) nad muži (3). Ve školství je tato situace zcela běžná.

Otázka č. 2 - Váš věk

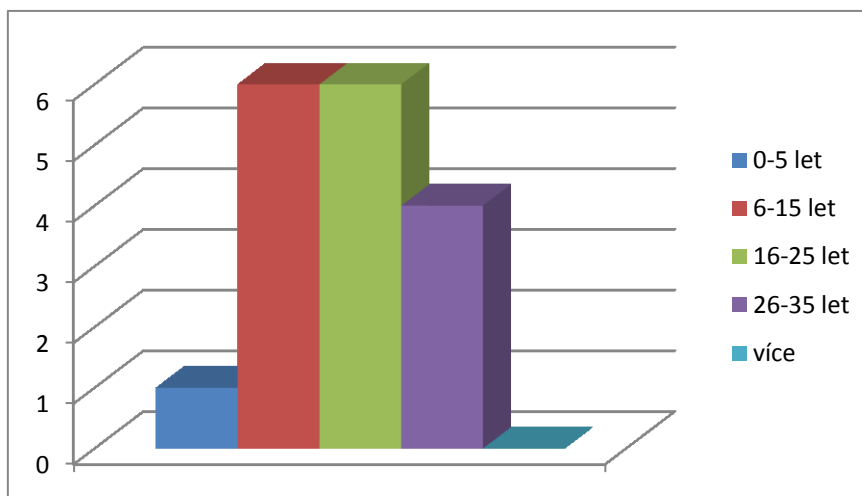
Graf č. 2 – Věk respondentů

Většina respondentů je v kategorii 31-40 let (8). Mladých kolegů je na naší škole velmi málo, protože se najde jen malé procento pedagogů, kteří by chtěli bydlet a učit v pohraničí. V kategorii 20-30 let je tedy jen 1 respondent. Jen tři respondenti jsou ve věku 41-50 let, nad 50 let je respondentů 5.

Otázka č.3 - Délka Vaší pedagogické praxe

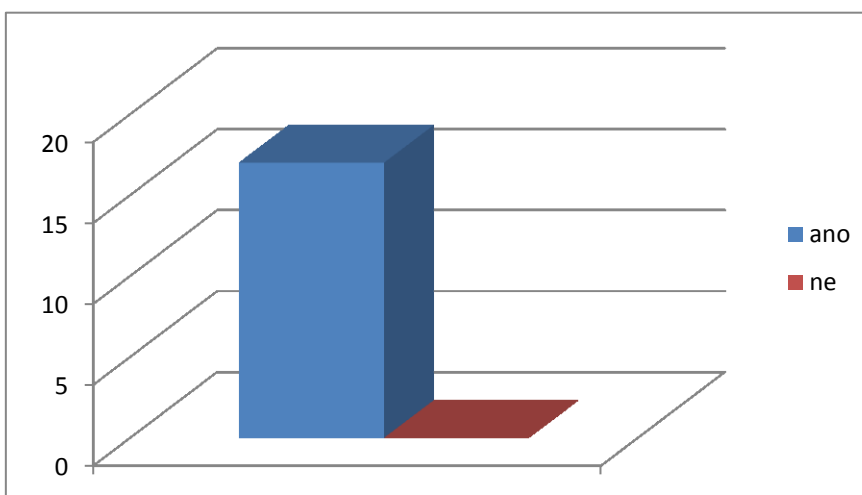
Graf č.3 - Délka pedagogické praxe respondentů

Z grafu č. 3 vyplývá, že délka pedagogické praxe oslovených kolegů se nejvíce pohybuje v rozmezí od 6-15 let (6) a 16-25 let (6). Ve sloupci „více“, což znamená nad 35 let, není zařazen ani jeden z dotázaných respondentů. Jen jeden třídní učitel je zařazen v kategorii 0-5 let.

Otázka č. 4 - Máte ve své třídě romské žáky?

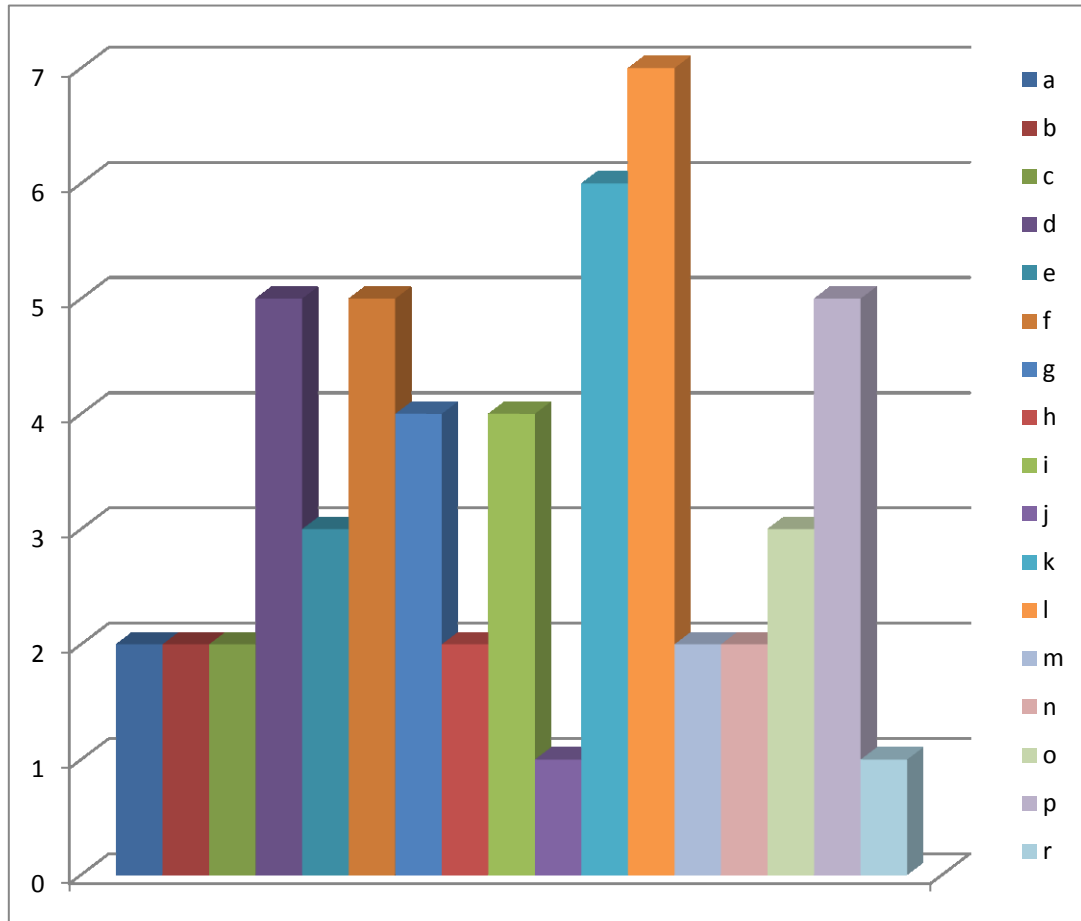
Graf č.4 –Četnost romských žáků ve třídách

V tomto grafu je 17 kladných odpovědí a ani jedna záporná. V každé třídě naší školy je tedy minimálně jeden romský žák.

Otázka č. 5 - Pokud jste v předchozí otázce odpověděli kladně, uveďte počet romských žáků ve Vaší třídě.

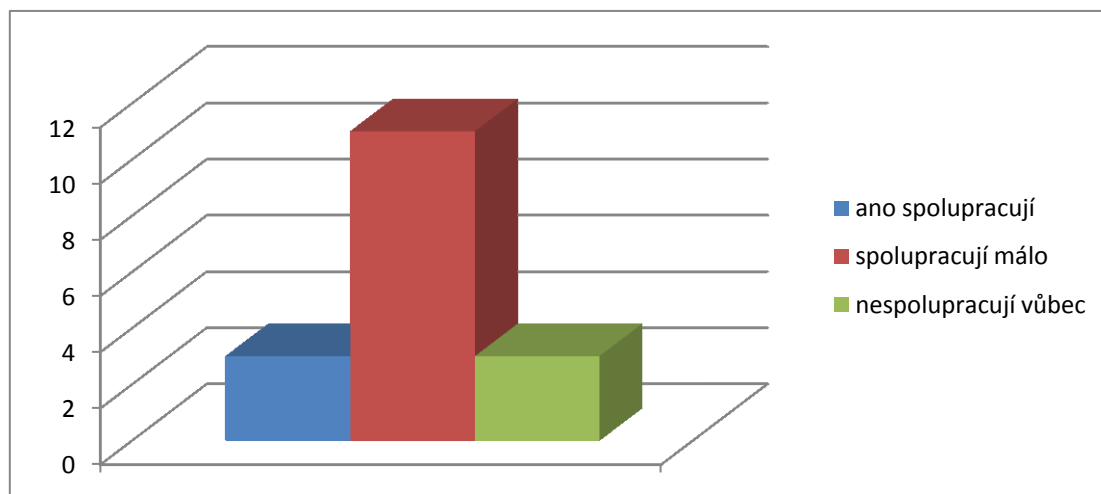
Graf č.5 – Počet romských žáků ve třídách

V každé ze 17 tříd je od 1 romského žáka až po 7 romských žáků. Celkem je v 17 třídách dohromady 54 romských žáků. Z celkového počtu 350 žáků na škole je více jak jedna sedmina dětí z romských rodin.

Otázka č.6 - Spolupracují rodiče romských žáků se školou?

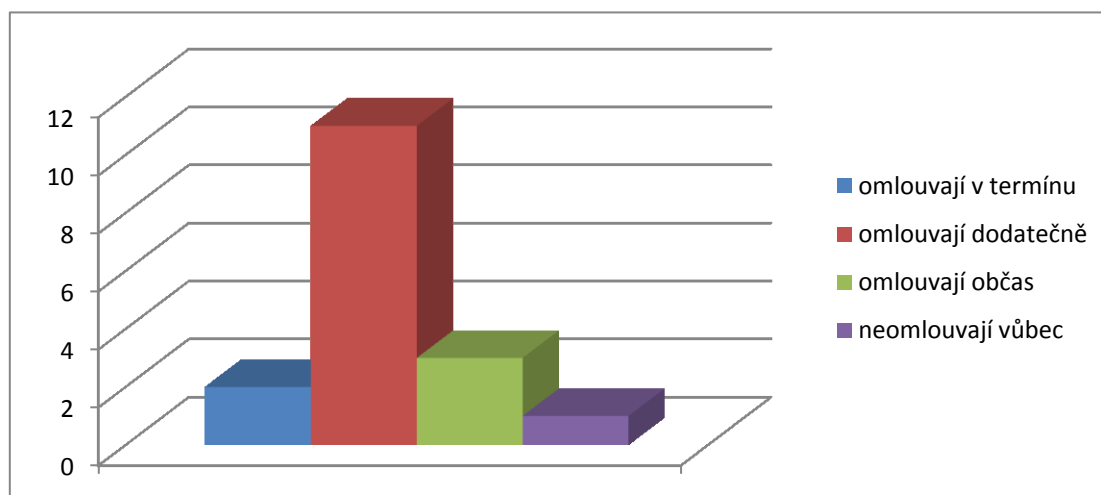
Graf č.6 – Spolupráce rodičů romských žáků se školou

U grafu číslo 6 jasně převládá, že rodiče se školou spolupracují málo (11), někteří bohužel vůbec (3), ale je vidět i malá naděje, že spolupráce, i když minimální, je (3).

Otázka č. 7 - Omlouvají rodiče romské žáky v řádných termínech?

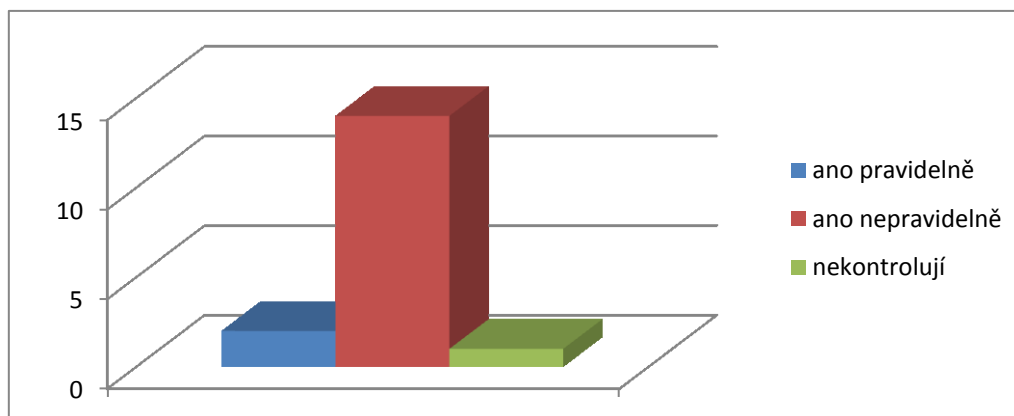
Graf č.7 – Omluvy romských žáků

V řádných termínech rodiče omlouvají jen výjimečně své děti (2), omluvy dopisují dodatečně až při upozornění, že by mohlo dojít k neomluveným hodinám (11). U některých je omluva občasná, ale stává se, že není žádná, a to už řeší třídní učitel s metodikem prevence a výchovnou poradkyní.

Otázka č.8 - Kontrolují rodiče romských žáků pravidelně žákovské knížky svých dětí?

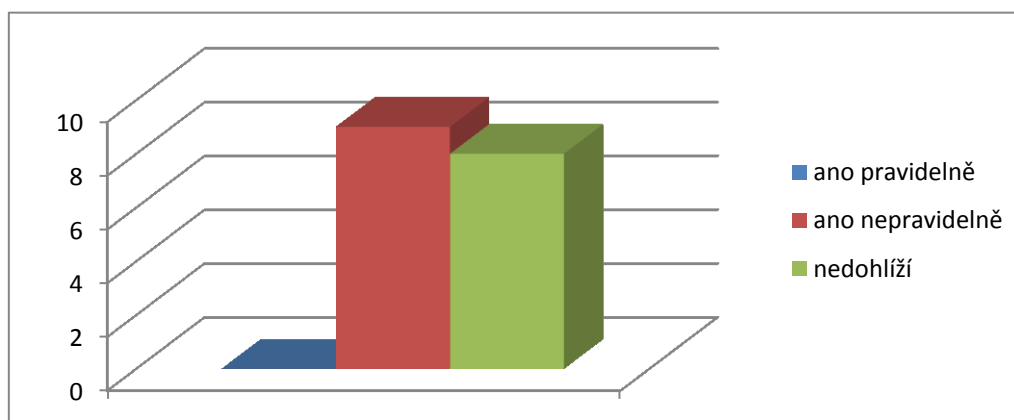
Graf č. 8 -Kontroly žákovských knížek romských žáků

Z grafu je jasné, že rodičů, kteří kontrolují pravidelně svým dětem žákovské knížky mnohonení(2), kontrola probíhá nepravidelně, většinou na upozornění třídního učitele, že rodiče dlouho nepodepsali známky a různá sdělení (14). Jeden z respondentů zatrhл možnost, že rodiče nekontrolují.

Otázka č. 9 - Dohlíží rodiče romských dětí na jejich domácí přípravu do školy?

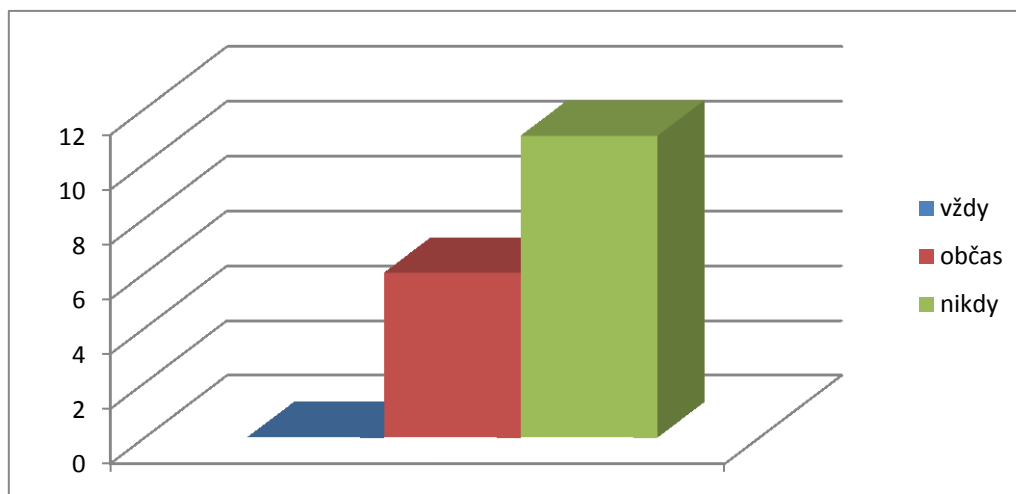
Graf č.9 -Dohled na domácí přípravu

Bohužel u tohoto grafu se potvrdilo, že rodiče romských dětí pravidelně nedohlíží na domácí přípravu svých dětí, spíš jen nepravidelně (9) nebo nedohlíží vůbec (8).

Otázka č. 10 - Chodí rodiče romských žáků na hromadné třídní schůzky?

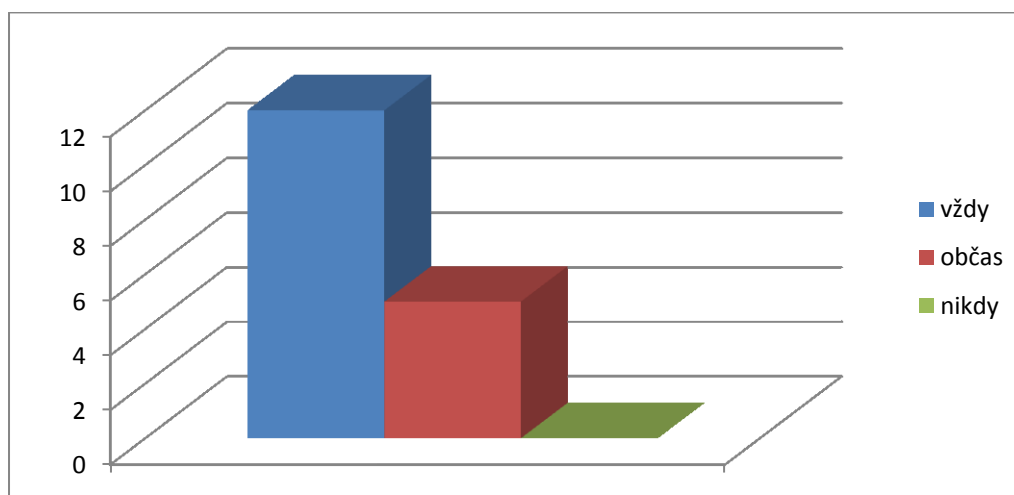
Graf č.10 -Účast na hromadných třídních schůzkách

Na hromadné třídní schůzky chodí rodiče romských žáků jen velmi zřídka, tedy občas (6), ve většině případů nechodí nikdy (11).

Otázka č. 11 - Chodí rodiče romských dětí na individuální rodičovské schůzky?

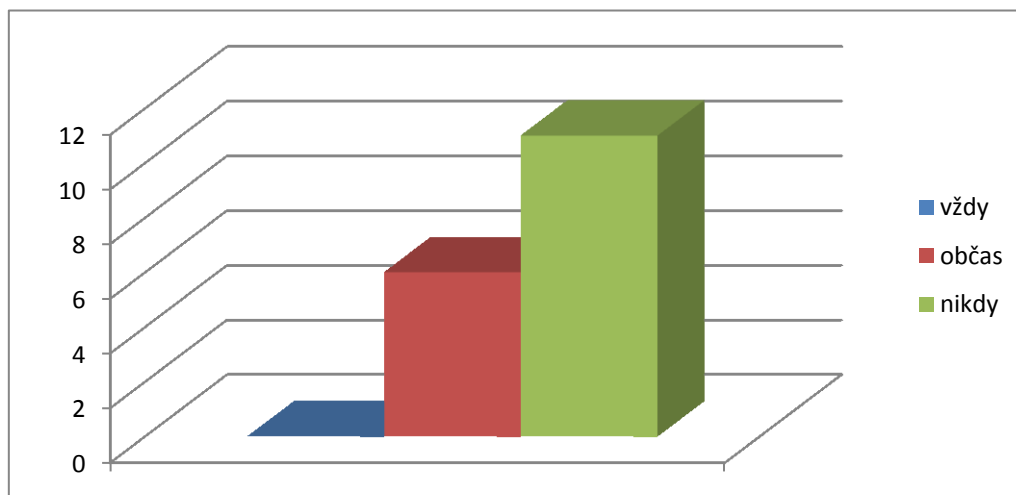
Graf č. 11 -Účast na individuálních schůzkách

Z grafu je patrné, že alternativní řešení individuálních třídních schůzek, kdy je rodič s dítětem a jeho učitelem ve třídě sám, se podařilo, a i rodiče romských dětí se jich účastní téměř stoprocentně.

Otázka č. 12 - Účastní se rodiče romských dětí akcí pořádaných školou? (Vánoční jarmark, Prima třída...)

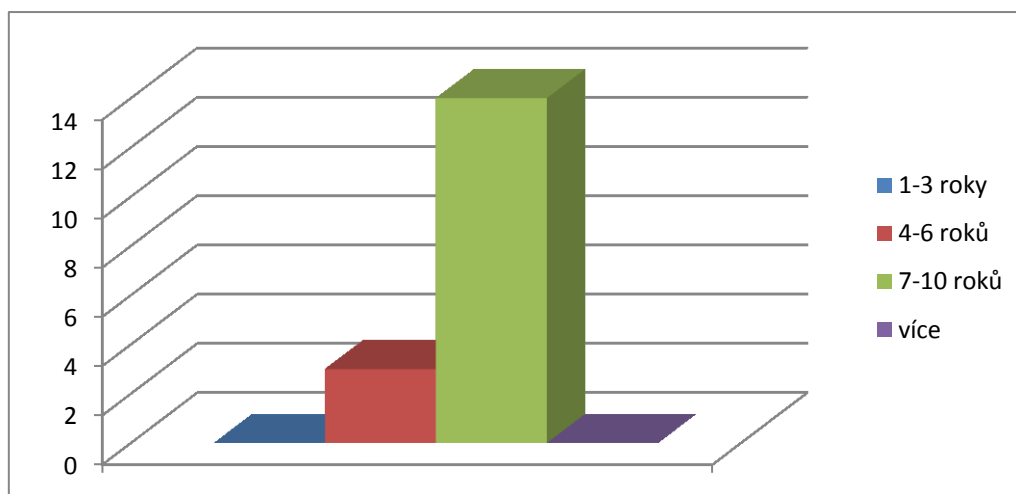
Graf č.12 – Účast rodičů na školních akcích

Akcí, které pořádá škola, se rodiče romských dětí téměř neúčastní, jedinou akcí, kterou alespoň občas navštíví, je Vánoční jarmark.

Otázka č. 13 - Jak dlouho je zřízena funkce asistenta pedagoga na naší škole?

Graf č. 13 – Délka funkce asistenta pedagoga ve škole

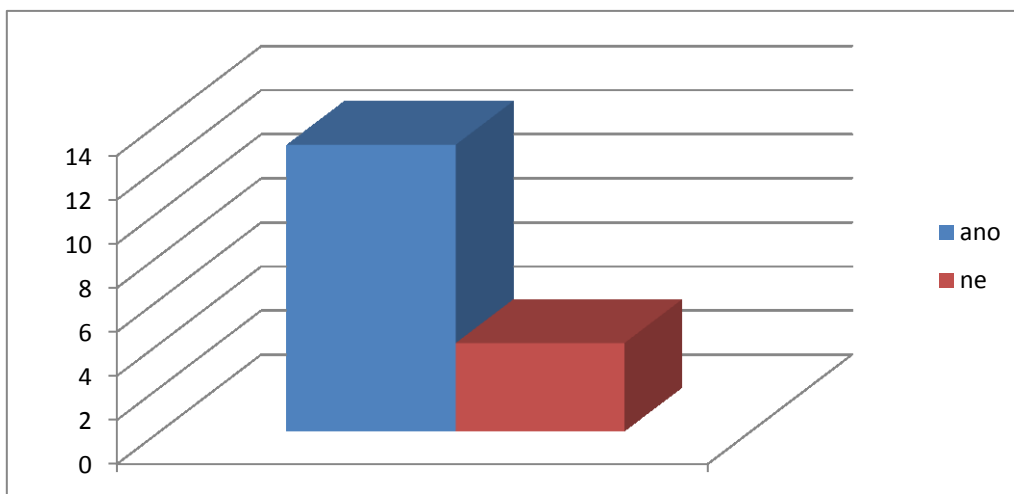

Povzbuzující jsou výsledky z grafu č. 13, kde jak je vidět v podstatě téměř všichni respondenti registrují, jak dlouho u nás na škole působí asistent pedagoga. Jen 3 ze 17 tázaných napsali chybnou odpověď.

Otázka č. 14 - Působí ve Vaší třídě asistent pedagoga?

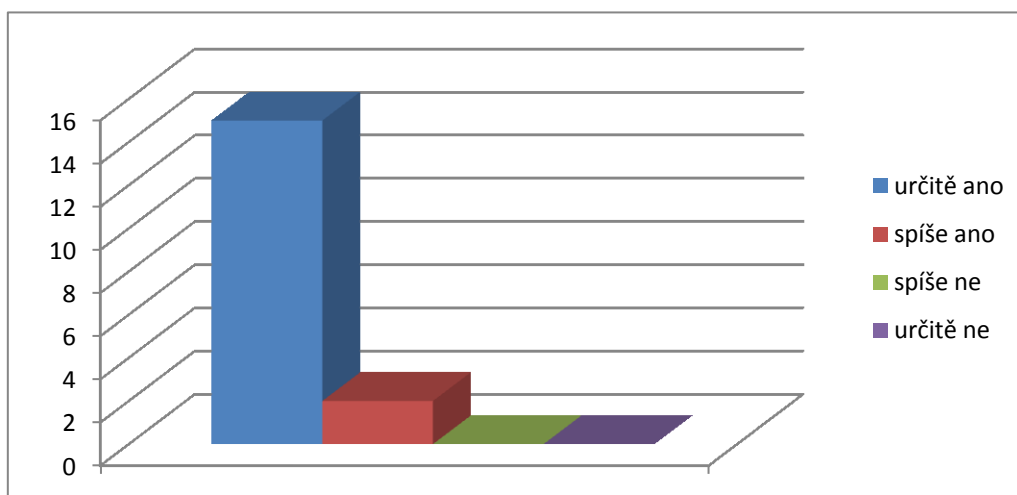
Graf č. 14 – Působnost asistenta pedagoga ve třídě

Ze 17 tříd, které na naší škole máme, dochází dle respondentů do 14 tříd asistent pedagoga, jen ve třech třídách asistent nepůsobí.

Otázka č. 15 - Je přítomnost asistenta pedagoga pro třídu a pedagoga přínosem?

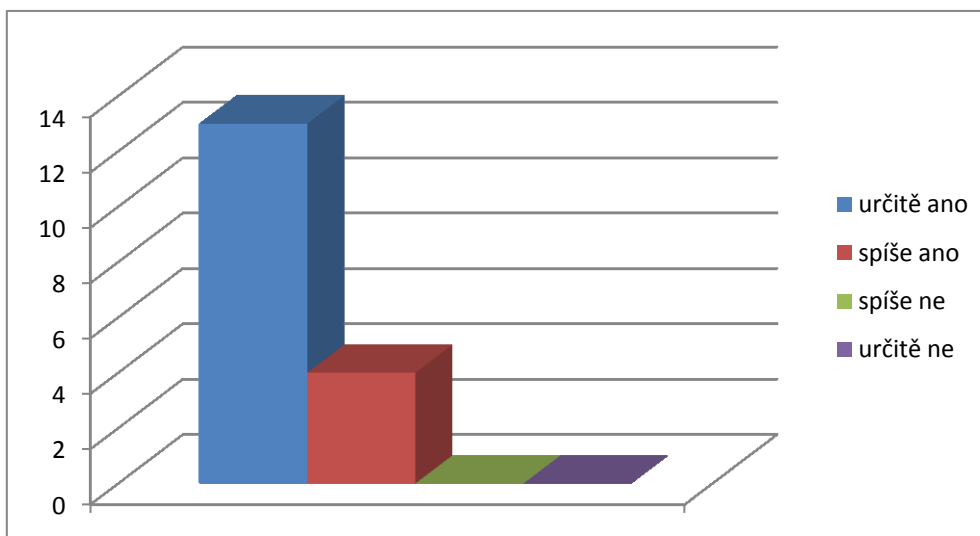
Graf č. 15. – Přínos asistenta pedagoga pro třídu a pedagoga

Z grafu číslo 15 je jasné, že kladně hodnotí přítomnost asistenta pedagoga ve třídě téměř všichni respondenti, ani jeden nehodnotil tuto otázku zápornou odpovědí.

Otázka č. 16- Pomáhá asistent pedagoga zlepšit komunikaci mezi rodinami a školou?

Graf č. 16 – Pomoc asistenta pedagoga v komunikaci rodiny a školy⁶⁴

Z grafu číslo 16 vyplývá, že asistent pedagoga pomáhá zlepšit komunikaci mezi rodinami a školou, je o tom přesvědčeno všech 17 respondentů.

⁶⁴ ZDROJ: výše znázorněné grafy (16) - vlastní zpracování

6.4 Vyhodnocení zpracovaných dotazníků

Z výsledků vyplněných dotazníků vyplývá, že ve škole, kde jsem respondenty požádala o spolupráci, bylo ochotno spolupracovat všech 17 oslovených respondentů, z nichž převažují ve velké většině ženy nad muži. Jejich věkové rozpětí je velmi pestré, a to od 20 let až nad 50 let, největší zastoupení má věková hranice 31-40 let. Převážná většina respondentů má dlouhodobou pedagogickou praxi, jen jeden respondent je v kategorii délky pedagogické praxe 0- 5 let.

Ve všech 17 třídách jsou romští žáci v celkovém počtu 54 žáků, zastoupení mají od 1 romského žáka až po 7 romských žáků ve třídě. Spolupráce s rodiči romských žáků není jednoduchá. Jak vyplývá z dotazníků, má ještě spoustu mezer, protože rodiče jen velmi pomalu přicházejí na to, že jejich děti potřebují vzdělání, a proto musí rodiče začít jak s kontrolou domácí přípravy a dohlížením nad plněním povinností svých dětí, tak musí více spolupracovat s pedagogy a školou.

Stále je nutné hledat různá řešení, jak si najít k romským rodičům i romským dětem cestu. Je důležité, jak jsou ochotni i pedagogové hledat možnosti spolupráce. Z dotazníků je celkem jasné, že často se týká odpovědnosti za omlouvání svých dětí pro jejich častou nepřítomnost ve vyučování, si většina rodičů hlavu neláme. Zde je jedna z možností, jak využít právě asistenta pedagoga, který je vyslán třídním učitelem do rodiny a v podstatě neustálým vysvětlováním a domlouváním o jejich odpovědnosti je rodičům romských dětí připomínáno, proč je tak důležité, aby dětem psali omluvenky. Díky tomu se situace zlepšila alespoň natolik, že rodiče děti omlouvají sice dodatečně až po upozornění, ale i to je dobrý výsledek spolupráce.

Rodiče romských dětí velmi nerady navštěvují hromadné třídní schůzky, dalo by se říct, že se jich i podle vyplněných dotazníků téměř neúčastní. Našla se tedy jiná možnost, která nevyhovuje jen rodičům romských dětí, ale i ostatním rodičům, a to jsou individuální třídní schůzky, kdy pedagog napíše žákům několik termínů. Rodiče si vyberou, který jim vyhovuje a i se svým dítětem se na tuto schůzku dostaví. Docílilo se toho, že školu navštíví rodiče všech romských žáků minimálně jednou za rok a promluví si s třídním učitelem svého dítěte. Někteří pedagogové vyžadují, aby se individuální třídní schůzky účastnil i asistent pedagoga,

kde má možnost rodičeinformovat, jestli jeho dítě navštěvuje doučování nebo mu poskytne informace, které jsou důležité jak pro rodiče, tak jejich dítě. Když například nemají doma počítače a připojení k internetu, je možné docházet do počítačové učebny ve škole, kde si mohou vypracovat své referáty a jiné úkoly, které si vytisknou a použijí ve vyučování.

Dalším krůčkem ke zlepšení situace a určité formy spolupráce je účast, která je zatím sice velmi malá, na akcích pořádaných školou. Dříve rodiče romských žáků za celý rok nenapadlo dostavit se do školy a podpořit své dítě při akci, kterou připravila například třída, kam chodí jejich dítě, ale nyní se občas na některé z akcí rodičeromských žáků dostaví, a to je velký kus cesty ke zlepšení a myslím si, že to bude časem ještě lepší.

U otázek, které se týkaly práce a funkce asistenta pedagoga, jsem byla mile překvapena, že všichni oslovení respondenti jsou přesvědčeni o přínosu této funkce jak pro žáky, tak pro pedagogy. Jako asistentka pedagoga pracuji již devátý rok a domnívám se, že začátky nebyly tak optimistické, jak se nyní ukazují, ale postupem doby pedagogové zjistili, že jim je asistent velkou pomocí nejen v hodinách, ale hlavně při komunikaci s rodinou romských žáků. Asistent vykoná návštěvu v rodině kdykoliv je to potřeba a pedagog nemá jinou možnost jak se s rodiči spojit, někteří žáci totiž bydlí v okolních vesnicích a do školy denně dojíždí, není výjimkou, že rodiče nemají ani mobilní telefon, což znamená, že asistent je prostředníkem, jak se pedagog může s rodičiromského žáka domluvit. Uvedla bych jen krátce jeden konkrétní příklad. Matka jedné romské žákyně nereagovala na vzkazy, které jí třídní učitelka psala do žákovské knížky, proto učitelka po několika nezdarech poslala do rodiny asistentku, která měla matce vysvětlit, proč je důležité, aby její dcera navštívila pedagogicko – psychologickou poradnu. Samozřejmě je k tomu potřeba podpis rodičů, kteří ho nechtěli poskytnout. Po návštěvě asistentky se vysvětlilo, proč matka nechce do poradny, bylo to jednoduché, nikdy tam nebyla a nevěděla, jak se tam dostane, taky netušila, proč ji tam učitelka posílá, proto ji asistentka vše podrobně vysvětlila a slíbila pomoc z neziskové organizace, kdy pracovnice této organizace matku s její dcerou do poradny doprovodí, tím se vše vyřešilo. Žákyně byla po návštěvě poradny zařazena mezi zohledňované žáky, bylo ji nabídnuto doučování ve škole i v neziskové organizaci, takže došlo i ke zlepšení jejího prospěchu.

Domnívám se, že už si rodiny zvykly, že je navštěvujeme a informujeme, co se s jejich dítětem ve škole děje, jaké má pedagog připomínky, upozorňujeme na nedostatky, které by se měly zlepšit a odstranit. Pokud to všechno nepomůže, tak se rodiče následně zvou do školy. Je to velmi individuální, a proto se snažíme každou situaci řešit, jak nejlépe to jde.

Podobným výzkumem, který se týká asistenta pedagoga, se v daleko větší míře zabývá metodika z Centra podpory inkluzivního vzdělávání s názvem Spolupráce s asistentem pedagoga, který vydal Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků z roku 2012. Tato publikace byla spolufinancována Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsem chtěla alespoň částečně přiblížit problematiku vzdělávání Romů a práci asistenta pedagoga na základní škole a zároveň se zabývat hned na začátku mé bakalářské práce historií Romů, kdy můžeme lépe pochopit chování kulturní odlišnosti specifické pro romskou minoritu a jejich nelehkou situaci.

V oblasti vzdělávání Romů máme ještě velké rezervy, musím však zdůraznit, že je potřeba neustále hledat novou cestu, která by rodičům romských dětí ukázala význam vzdělání, protože pokud rodiče nepochopí, že je vzdělání pro jejich děti jednou z priorit života, tak se budeme točit stále v začarovaném kruhu. Stejně tak je potřebný i vstřícný přístup všech pedagogických pracovníků, aby hledali nové výukové metody a vhodný přístup k romským žákům.

Rodičům se musí připomínat a vysvětlovat, jak je důležité, aby jejich dítě dostalo i od nich potřebnou podporu a správnou motivaci ke studiu. Je to velmi těžká a náročná práce, protože značná část rodičů romských dětí nemá sama téměř žádné vzdělání, o to více se musí snažit pedagog i asistent pedagoga těmto rodičům přiblížit, jaké problémy potom bude mít jejich dítě například při hledání vhodného zaměstnání. Jako prvořadý úkol je nutné, aby rodiče pochopili, že by jejich dítě mělo před nástupem do základní školy navštěvovat mateřskou školu. Všechny tyto snahy jsou dlouhodobé s nejistým výsledkem.

Velkou podporu má romský žák hlavně od asistenta pedagoga, který mu pomáhá při vyučování, v odpoledních hodinách se mu věnuje v doučování, kdy pedagog přesně určí, co je potřeba se žákem probrat za učivo, co je nutné mu vysvětlit, můžou si s asistentem napsat i domácí úkoly. Je to velká pomoc pro romské žáky, ale i pro jejich rodiče. Do rodin asistent dochází dle potřeb pedagoga, je nutné, aby asistent získal důvěru rodičů a tak měl možnost s rodiči komunikovat.

Tuto problematiku se nepodaří vyřešit v krátkém časovém období ze dne na den. Společnost se snaží o to, aby bylo co nejméně sociálně vyloučených, stojí to hodně námahy a sil, ale je pravdou, že je vidět určité zlepšení a krok kupředu, majoritní společnost se snaží o vstřícnost a trpělivost.

LITERATURA A ZDROJE

AMANTIDIS, Theodora kol. *Metodická pomůcka pro školy k problematice interkulturních rozdílů*. 1. část. Olomouc: Olomoucký kraj, 2007. 120 s.

BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2003. 347 s. ISBN 80-7325-020-9.

DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994. 199 s. ISBN 80-7067-395-8.

DANIHELOVÁ, Helena - HARAGALOVÁ, Jana - ZAJONCOVÁ, Dana. *Paměti romských žen*. Kořeny. 1. vyd. Brno: Muzeum romské kultury, 2003. 185 s. ISBN 80-86656-00-4.

DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom - Cesty Romů: 1945-1990: Změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. 245 s.

FRASER, Angus. *Cikáni*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 374 s. Dějiny národů. ISBN 80-7106-212-X.

HORVÁTHOVÁ, Jana. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: MŠMT, 1998. 51 s. ISBN 80-238-3751-6.

MANN, Arne B. *Romský dějepis*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2001. 48 s. ISBN 80-7168-762-6.

MANUŠ, Erika. *Jdeme dlouhou cestou*. Praha: Arbor vitae, 1998. 279 s. ISBN 80-901964-5-4.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 287 s. ISBN 80-7178-549-0.

Metodický pokyn MŠMT Č.j. 25 484/2000- 22 *Ke zřízení přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním a k ustanovení funkce vychovatele-asistenta učitele*. Věstník MŠMT sešit 1/2001.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 129 s. ISBN 80-244-0497-4.

PAPE, Markus. *A nikdo vám nebude věřit: dokument o koncentračním táboře Lety u Písku*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1997. 197s. ISBN 80-901896-8-7.

Romové v České republice (1945-1998). 1. vyd. Praha: Socioklub, 1999. 558 s. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-7-8.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. 149 s. ISBN 80-7178-410-9.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 200 s. ISBN 80-7178-648-9.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 208 s. ISBN 80-7178-285-8

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 2. rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. 84 s. ISBN 80-247-0277-0.

Usnesení vlády č.532/2004O změně koncepce romské integrace a k informaci o plnění usnesení vlády, týkajících se integrace romských komunit a aktivního postupu státní správy při uskutečňování opatření přijatých souvisejícími usneseními vlády ke dni 31.12.2004 ze dne 4. 5. 2005.

VRANÍK, Rostislav. *Cesty k integraci Romů aneb co vše by měl učitel o tomto etniku vědět*.(vzdělávací seminář) Jeseník: SCHOLA SERVIS, 27.2.2008.

Vyhláška č. 73/2005 Sb., ve znění pozdějších novel.O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadanýchze dne 17. 5. 2005.

Zákon č. 132/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 564/1990 Sb.,ve znění pozdějších novel. O státní správě a samosprávě ve školstvíze dne 1. 1. 2001.

Zákon č. 563/2004 Sb., ve znění pozdějších novel.O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonůze dne 24. 9. 2004.

Zákon č.326/1999 Sb., ve znění pozdějších novel. O pobytu cizinců na území České republiky a změně některých zákonůze dne 30. 11. 1999.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 - Dotazník pro pedagogy ZŠ

Vážení kolegové,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který slouží ke zpracování výzkumné části mé bakalářské práce. Cílem mého výzkumu je zjistit míru komunikace a spolupráce rodičů romských dětí se školou, a jestli je funkce asistenta pedagoga přínosem a pomocí v komunikaci s těmito rodiči. U dotazu prosím vyznačte možnost, která odpovídá Vašemu názoru. Tento dotazník je anonymní, a proto Vás žádám o upřímné odpovědi.

1. Vaše pohlaví:

- a) muž
- b) žena

2. Váš věk:

- a) 20-30 let
- b) 31-40 let
- c) 41-50 let
- d) nad 50 let

3. Délka Vaší pedagogické praxe:

- a) 0-5 let
- b) 6-15 let
- c) 16-25 let
- d) 26-35 let
- e) Více

4. Máte ve své třídě romské žáky?

- a) ano
- b) ne

5. Pokud jste v předchozí otázce odpověděli kladně, uveďte počet romských žáků ve Vaší třídě.

.....

6. Spolupracují rodiče romských žáků se školou?

- a) ano spolupracují
- b) spolupracují málo
- c) nespolupracují vůbec

7. Omlouvají rodiče romské žáky v řádných termínech?

- a) omlouvají v termínu
- b) omlouvají dodatečně
- c) omlouvají občas
- d) neomlouvají vůbec

8. Kontrolují rodiče romských žáků pravidelně žákovské knížky svých dětí?

- a) ano pravidelně
- b) ano nepravidelně
- c) nekontrolují

9. Dohlíží rodiče romských dětí na jejich domácí přípravu do školy?

- a) ano pravidelně
- b) ano nepravidelně
- c) nedohlíží

10. Chodí rodiče romských žáků na hromadné třídní schůzky?

- a) vždy
- b) občas
- c) nikdy

11. Chodí rodiče romských dětí na individuální rodičovské schůzky?

- a) vždy
- b) občas
- c) nikdy

12. Účastní se rodiče romských dětí akcí pořádaných školou? (Vánoční jarmark, Prima třída,...)

- a) vždy
- b) občas
- c) nikdy

13. Jak dlouho je zřízená funkce asistenta pedagoga na naší škole?

- a) 1-3 roky
- b) 4-6 roků
- c) 7-10 roků
- d) více

14. Působí ve Vaší třídě asistent pedagoga?

- a) ano
- b) ne

15. Je přítomnost asistenta pedagoga pro třídu a pedagoga přínosem?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

16. Pomáhá asistent pedagoga zlepšit komunikaci mezi rodinami a školou?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

Děkuji za Váš čas a spolupráci, Iveta Paděrová.

Příloha č. 2 - Seznam grafů

Graf č. 1 – Pohlaví respondentů (s. 33)

Graf č. 2 – Věk respondentů(s. 33)

Graf č.3 - Délka pedagogické praxe respondentů (s. 34)

Graf č.4 – Četnost romských žáků ve třídách(s. 34)

Graf č.5 – Počet romských žáků ve třídách (s. 35)

Graf č.6 – Spolupráce rodičů romských žáků se školou (s. 36)

Graf č.7 – Omluvy romských žáků(s. 36)

Graf č. 8 -Kontroly žákovských knížek romských žáků (s. 37)

Graf č.9 -Dohled na domácí přípravu (s. 37)

Graf č.10 -Účast na hromadných třídních schůzkách (s. 38)

Graf č. 11 -Účast na individuálních schůzkách (s. 38)

Graf č.12 – Účast rodičů na školních akcích (s. 39)

Graf č. 13 – Délka funkce asistenta pedagoga ve škole (s. 39)

Graf č. 14 – Působnost asistenta pedagoga ve třídě (s. 40)

Graf č. 15. – Přínos asistenta pedagoga pro třídu a pedagoga (s. 40)

Graf č. 16 – Pomoc asistenta pedagoga v komunikaci rodiny a školy (s. 41)